ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزی

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган

1991 йил 3 сентябрь, сешанба, 170-сон

НАРХИ обуначига 7 тийин. Сотувда 10 тийин.

ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ СЪЕЗДИ

МОСКВА, 2 сентябрь. ТАССнинг парламентдаги мухбирлари Кремлнинг съездлар саройидан хабар қилади.

Бугун Москвада СССР халқ депутатларининг бешинчи навбатдан ташқари съезди иш бошлади. Съездни СССР Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгашининг раиси И. Д. Лаптев очди.

Депутатлар реакция бошлаган исён кунларида ҳалок бўлганлар хотирасини бир дақиқа сукут сақлаб, ҳурмат билан эсга олдилар.

Раислик қилувчи қисқача кириш нутқида куни кеча СССР Президентининг ўн битта республика раҳбарлари билан учрашуви бўлганини, съезд номига қўшма баёнот ишлаб чиқилганини маълум қилди. Баёнотни Қозоғистон Президенти Н. А. Назарбоев ўқиб эшиттирди.

Ҳужжатда таъкидланишича, мамлакатдаги сўнгги воқеалар натижасида давлатни янгилашдаги туб ўзгартишларни жадаллаштириш учун тарихий имконият вужудга келди. М. С. Горбачев ва республикаларнинг раҳбарлари мустақил давлатлар иттифоқи тўғрисидаги шартномани тайёрлаш ва буни истаган барча республикалар имзолаши керак, деган фикрга келдилар, бу шартномада ҳар бир мустақил давлат ўзининг иттифоқда қатнашиш шаклини мустақил равишда белгилай оладиган бўлади.

* * *

ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ СЪЕЗДИ ЎЗ ИШИНИ ДАВОМ ЭТТИРМОҚДА

Танаффусдан кейин СССР Олий Кенгаши Иттифоқ Кенгаши раиси Иван Лаптевнинг таклифи билан съезд ишида қатнашаётган СССР халқ депутатлари рўйхатга олинди. Бироқ унинг натижаси дарҳол эълон қилинмади.

Шундан сўнг Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоев таклиф этган съезд раёсати таркиби юзасидан овоз бериш ўтказилди. У депутатларнинг зарур овозини олди.

Съезд котибияти ва овозларни ҳисоблаш электрон тизими ишини назорат қилиш учун халқ депутатлари гуруҳи таркиби тасдиқланди.

Раислик қилувчи ўрнини СССР Президенти Михаил Горбачёв эгаллади. У анжуман ишига раҳбарлик қилишни ўз зиммасига олди ва депутатларни амалий ҳамкорликка даъват этиб, СССР Конституциявий назорат комитети раиси Сергей Алексеевга сўз берди. У комитет номидан СССР Президенти ва ўнта иттифоқдош республика баёнотини қўллаб-қувватлашини изҳор қилди.

(ТАСС).

СССР ПРЕЗИДЕНТИ БИЛАН ИТТИФОҚДОШ РЕСПУБЛИКАЛАР ОЛИЙ РАҲБАРЛАРИНИНГ БАЁНОТИ

СССР ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ВАКОЛАТИГА БИНОАН УНИ Н. А. НАЗАРБОЕВ ЎҚИБ ЭШИТТИРДИ

Шу йил 19—21 август кунлари қилинган давлат тўнтариши натижасида мустақил давлатлар ўртасидаги янги Иттифоқ муносабатларини шакллантириш жараёни барбод бўлди, бу эса мамлакатни фалокат ёқасига олиб бориб қўйди.

Исёндан кейин мамлакатда вужудга келган вазият назорат остидан чиқиб кетгудек бўлса, мамлакат ичкарисида ва чет давлатлар билан муносабатларда даргумон оқибатларига олиб бориши мумкин.

Биз шуни қайд этамизки, фитна барбод бўлганлиги, демократ кучларнинг ғалабаси реакция кучларига ва демократик ўзгартишлар жараёнига тўсқинлик қилиб келган барча тўғаноқларга қаттиқ зарба урди. Шу тариқа мамлакатни янгилаш йўлидаги туб ўзгартишларни жадаллаштириш учун тарихий имконият вужудга келтирилди. Шу шароитда мамлакатнинг қонуний сайлаб қўйилган олий раҳбарлари: СССР Президенти, республикаларнинг Президентлари ва Олий Советлари раислари ҳокимият тузилмалари янада инқирозга учрашига йўл қўймаслик ҳамда республикалар ўртасидаги муносабатларнинг янги сиёсий давлат тизими вужудга келтирилгунча, ўтиш даври учун республикалараро (иттифоқ) ҳокимият тузилмаларини (янги Конституция қабул этилгунча ва унинг асосида янги ҳокимият органлари сайлови ўтказилгунча) қуйидагиларни қилиш зарур, деган фикрга келдилар:

1. Мустақил давлатларнинг иттифоқи тўғрисидаги шартномани тайёрлаб, хоҳловчи барча республикалар уни имзолаши лозим, бу иттифоқдаги мустақил давлатларнинг ҳар бири ўзининг иттифоқда қатнашиш шаклларини мустақил равишда белгилай олади.

2. Республикалар ўзлари эълон қилаётган мақомларидан қатъи назар уларнинг ҳаммасига мурожаат этиб, ягона эркин иқтисодий макон доирасида ўзаро алоқа боғлаш мақсадида ва халқ хўжалигининг бир меъёрда ишлашига эришиш, аҳолининг турмушини таъминлаш, туб иқтисодий ислоҳотларни жадал ўтказиш мақсадида дарҳол иқтисодий иттифоқ тузиш таклиф қилинсин.

3. Ўтиш даври шароитида:

— Қонун чиқарувчилик вазифаларини бажариш ва мустақил давлатлар Иттифоқининг янги Конституциясини ишлаб чиқиш мақсадида иттифоқдош республикалардан тенг вакиллик қоидасига биноан СССР халқ депутатларидан ҳамда республикаларнинг Олий Кенгашлари вакил қилиб юборган депутатлардан 20 нафардан депутат ҳисобидан халқ депутатлари вакиллари кенгаши;

— республикаларнинг умумий манфаатларига таааллуқли бўлган ички ва ташқи сиёсат масалаларини бамаслаҳат ҳал қилиш учун СССР Президенти билан иттифоқдош республикаларнинг олий мансабдор шахслардан иборат давлат кенгаши тузилсин;

— халқ хўжалигини бошқаришни мувофиқлаштириб туриш ва иқтисодий ислоҳотларни бамаслаҳат ўтказиш учун барча республикаларнинг вакиллари иштирокида тенглик негизларида вақтинча республикалараро иқтисодий комитет тузилсин.

Конституция лойиҳаси тайёрлангандан кейин у иттифоқдош республикаларнинг парламентларида кўриб чиқилиб, тасдиқланиши, иттифоқдош республикалар мухтор вакилларининг съездида эса узил-кесил қабул этилиши лозим.

Сайланган барча депутатларнинг СССР халқ депутатлари мақоми улар сайланган бутун муддат охиригача сақлаб қолиниши тасдиқлансин.

Шу муносабат билан биз съездга мурожаат этиб, СССР Конституцияси тегишли моддаларининг амал қилишини вақтинча тўхтатиб туришни сўраймиз.

4. Ягона Қуролли кучларни ва ҳарбий-стратегик маконни сақлаб қолиш, Қуролли кучларда, Давлат хавфсизлиги комитетида, Ички ишлар вазирлигида ва СССР прокуратурасида туб ислоҳотлар ўтказиш мақсадида республикаларнинг мустақиллигини эътиборга олиб, мудофаа соҳасида жамоа хавфсизлиги қоидалари асосида битим тузилсин.

5. СССРнинг барча халқаро битимларига ва унинг ўз зиммасига олган мажбуриятларига, шу жумладан қурол-яроғларни қисқартириш ва улар устидан назорат қилиш масалаларига оид мажбуриятларига, ташқи иқтисодий мажбуриятларига қатъий риоя этиш тасдиқлансин.

6. Фуқароларнинг миллатидан, истиқомат жойидан, партиявий мансублигидан ва сиёсий қарашларидан қатъий назар, уларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, шунингдек кам сонли миллатларнинг ҳуқуқларига кафолат берадиган декларация қабул этилсин.

7. СССР халқ депутатлари съездидан иттифоқдош республикаларнинг ўзларини халқаро ҳуқуқ субъектлари деб тан олиш ва уларни БМТ аъзолигига қабул этиш масаласини кўриб чиқиш тўғрисида БМТга қилган мурожаатларини қўллаб-қувватлаш сўралсин.

Вужудга келган вазият тақозо этган мазкур тадбирларни зудлик билан ўтказиш зарурлиги муносабати билан биз съездга мурожаат этиб, таклиф этилган масала юзасидан вудлик билан қарор қабул этишини илтимос қиламиз.

Баёнотни

ССР Иттифоқи Президенти, РСФСР, Украина, Белоруссия ССР, Ўзбекистон республикаси, Қозоғистон ССР, Озарбайжон республикаси, Қирғизистон республикаси, Тожикистон республикаси, Туркманистон ССРнинг олий раҳбарлари имзоладилар.

* * *

Грузия ишда кузатувчи сифатида қатнашди.

Тундаги иш жараёнида баъзи республикаларнинг мулоҳазалари бор эди, бугун эрталаб бу мулоҳазалар бартараф этилди.

Тегишли баёнот муносабати билан депутатларга иш тартиби тўғрисидаги иккинчи баёнот тарқатилди, бу баёнот ҳам юқорида кўрсатилган барча олий раҳбарлар томонидан имзоланган.

СССР ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ НАВБАТДАН ТАШҚАРИ СЪЕЗДИ ИШ ТАРТИБИ ТЎҒРИСИДА РЕСПУБЛИКАЛАР РАҲБАРЛАРИНИНГ БАЁНОТИ

1. Биз съезд ўтказаётган вазиятни, вақтни эътиборга олиб съездни уч кун давомида ўтказишни таклиф қиламиз.

2. Кун тартибига: СССР Президенти билан республикаларнинг олий мансабдор шахслари қўшма баёноти масаласи киритилсин. Таклиф этилаётган чора-тадбирлар кўриб чиқилсин, тегишли қарорлар қабул қилинсин.

3. Танаффусдан сўнг СССР Президенти, республикаларнинг бошлиқлари ёки вакилларидан иборат ишчи раёсати сайлаш таклиф этилади.

Биринчи мажлисда раислик қилиш СССР Президенти ўртоқ М. С. Горбачёвга топширилсин, сўнгра навбат билан раислик қилинади.

Андижон бадиий буюмлар фабрикаси тикувчилари кейинги йилларда халқимизнинг истак ва талабларини ҳисобга олган ҳолда маҳсулот ишлаб чиқармоқдалар. Фабриканинг халқ истеъмоли моллари цехи тикувчилари 20 хилдаги халқимиз учун керакли бўлган молларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйдилар. Улардан чақалоқлар учун комплект, боғча болалари учун кўйлакчалар тикмоқдалар. Цех коллективи бир сменада 54 минг сўмлик маҳсулот ишлаб чиқариб, ҳар ойнинг якунида 1 миллион сўмликдан ортиқ бежирим сўзана, чойшаб, ва бошқа молларни етказиб бермоқдалар.

СУРАТЛАРДА: цехнинг илғор тикувчиси Муаззам Умарова ва Умида Маматқуловаларни кўриб турибсиз.

Т. ҒАФУРОВ олган сурат.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ ҚАРОРИ

СССР ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИНИНГ ДАХЛСИЗЛИГИНИ БУЗИШ ҲОЛЛАРИ ТЎҒРИСИДА

СССР Олий Кенгашига баъзи халқ депутатларига нисбатан халқ депутатларининг мақоми тўғрисидаги қонунларни қўпол бузадиган мажбурий маъмурий ва жиноий-процессуал чоралар қўлланилгани ҳақида маълумотлар тушмоқда.

СССР Конституциясининг 123-моддасига ва «СССР халқ депутатининг мақоми тўғрисида»ги СССР қонунининг 34-моддасига биноан:

СССР халқ депутати СССР Олий Кенгашининг ва сессиялар ўртасидаги даврда унинг раёсатининг розилигисиз жиноий жавобгарликка тортилиши ва қамоққа олиниши мумкин эмаслигига;

депутат ушлаб келтирилишига, унинг шахсий буюмлари, багажи, транспорти, турар жойи ёки хизмат биноси текширилишига йўл қўйилмаслигига;

СССР халқ депутатига нисбатан жиноий иш фақат СССР Бош прокурори томонидан қўзғатилиши мумкинлигига, бошқа халқ депутатларига нисбатан ҳам шундай тартиб ўрнатиб қўйилганига асосланиб, СССР Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. СССР халқ депутатларининг депутатлик дахлсизлигини бузиш ҳоллари дарҳол тўхтатилсин.

2. СССР халқ депутатларига нисбатан ғайриқонуний ҳатти-ҳаракатлар учун жавобгарлик ҳақида прокуратуранинг, ички ишлар ва давлат хавфсизлиги идораларининг мансабдор шахслари огоҳлантирилсин.

3. СССР Бош прокурорига, республикаларнинг бош прокурорлари (прокурорлари)га халқ депутатлари дахлсизлигини бузишнинг ҳар бир факти юзасидан айбдор шахсларни қонунда белгиланган жавобгарликка тортиш таклиф этилсин.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИ.

Москва, Кремль.
1991 йил 30 август.

ОЗОДЛИК НИҲОЛИ ЭКИЛДИ...

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг илгари куни бўлиб ўтган навбатдан ташқари VI сессияси қабул қилган қарор ва қонунлар аҳоли ўртасида катта қизиқиш ва шов-шувларга сабаб бўлди. Айниқса Ўзбекистоннинг мустақил давлат, деб эълон қилиниши кишилар қалбини ҳаяжон ва қувончларга тўлдирди. Жумҳуриятимизнинг турли бурчакларидан муҳарриятимизга оқиб келаётган хат ва хабарлар ҳам шундан далолат бериб турибди. Биз келгуси сонларимизда ана шундай мактублардан намуналар бериб бориш ниятидамиз. Мана бу фикрлар эса хамир учидан патир.

КИМЛИГИМИЗ КЎРИНАДИГАН ДАВР КЕЛДИ

Жумҳуриятимиз Олий Кенгашининг навбатдан ташқари VI сессиясидаги дадил қарори — Ўзбекистоннинг мустақил давлат деб эълон қилиниши тарихий аҳамиятга молик ҳодисадир. Очиғини айтганда, бу жумҳуриятимизнинг қайта туғилишидир. Мен мустақил жумҳуриятимиз аҳлининг турмуш даражасини яхшилаш учун асосан қуйидагиларга эътиборнинг қаратилишини истар эдим.

Биринчидан, миллат ва элатларнинг тўла халқчил сиёсатини амалга ошириш, тил муаммоси, миллий анъаналарни тиклаш ва иқтисодий базасини мустаҳкамлаш лозим. Шунингдек, жумҳуриятимиздаги барча табиий бойликлар, ишлаб чиқариш ресурслари ўз ихтиёримизда бўлиши керак. Уларни «марказ»нинг аралашувисиз, кўрсатмасисиз жумҳурият халқи эҳтиёжи учун хизмат қилдирмоқ даркор. Қардошлар билан эса шартнома асосида иш юритилаверади.

Эндиликда, биз Иттифоқ шартномасини қўллаб-қувватлар эканмиз, унга фақат тўла мустақил ҳолда кириш мумкин, деймиз.

Бутун мамлакат «хунтачилар»га муносиб баҳо берди. Уларнинг кирдикорларини фош этиб, қоралабгина қолмай, бундай ҳол қайта такрорланмаслигига кафолат йўқлиги боисидан ҳозирданоқ аниқ қарорга келинди. Жумҳурият Конститутцияси ва Қонунлари мажмуаси асосида иш олиб бориш сессия йиғилишининг бош масалаларидан бири бўлди.

Биз энди мустақилмиз. Қобилиятимизни, қадриятларимизни тиклашимиз, нималарга қодир эканимизни кўрсатишимиз шарт. Одиллик, ҳалоллик, тартиб-интизом ва меҳнатни улуғлаш, интилиш, изланиш билан яшаш фурсати етди!

Карим НОРМАТОВ.

ЭНДИ ЯКДИЛ, ҲУШЁР БУЛАЙЛИК

Муҳтарам таҳририят!

Юртимиз — Ўзбекистоннинг озод бўлганлиги ҳақидаги хушхабарни эшитиб кекса қалбим ҳаяжондан ҳапқириб кетди. Олтмиш беш йил умр кўриб, шу кунлардагидай қувонмаган эдим. Астағфирулло ал азим... дейман ичимда. Тўғрисиям, қувонмай бўладими. Халқимиз салкам юз эллик йил мутеликда кун кечирди. Шунча йил мустақиллик деган биргина сўзнинг даҳшати ва лаззати оросатида гирён яшадик. Ниҳоят минг қатла шукурки, етишдик ўша кунларга.

Хўш, энди бу ёғига қандай кун кечирамиз? Мен ҳам озми-кўпми, ҳаёт аччиқ чучуғини тотган бир оқсоқол сифатида кўнглимдаги фикрларимни айтай. Мен аввало барча тенгқурларимга мурожаат қилмоқчиман. «Оқсоқоллар, келинглар, аввало биз ҳамжиҳат бўлайлик. Оиладами, кўча-куйдами, масжиду чойхонадами, қайда бўлмайлик, энди элулусни, айниқса ёш-ялангларни якдилликка, ҳушёрликка, бир тан, бир жон бўлиб, катта мақсадлар билан яшашга чақирайлик. Чунки тупроғимизга озодликнинг ниҳоли экилди, холос. Ҳали у жуда мўрт, нимжон. Бемакон довуллар, бешафқат пошналар уни эгиб синдириши, топтаб кетиши ҳеч гап эмас,.

Яна бир гап, ҳар қандай яхши кунларингда ҳам ўтмиш қора кунларингни эсдан чиқарма, дейди қадимгилар. Бу кунларга етганлар бор, етмаганлар бор. Эҳ-ҳе Ўзбекистон мустақиллиги дея не-не боболаримиз беажал қаро ер қарига кириб кетмади. Улар орасида Файзулла Хўжаев, Акмал Икромовларнинг порлоқ хотираси алоҳида эҳтиром ва эътирофга лойиқ. Мустақиллигимиз қонунлаштирилган ўша тарихий анжуман — Олий Кенгашимизнинг VI сессиясида бирон киши уларнинг номини тилга олмади. Бизнингча бу улуғ боболаримиз руҳи покини эъзозлаб, қадрини жойига қўйиш вақти келди. Таклиф қилардик, пойтахтимиздаги энг гавжум хиёбон ёки майдонлардан бири «Озодлик майдони»га айлантирилиб у ерга ҳуррият орзусида шаҳид кетган буюк кишиларимизнинг ҳар бирига ҳайкал ўрнатилса, адолатли иш бўлар эди.

Илоҳим, ҳурлигимиз дунё тургунча турсин!

Холдор ВАЛИЕВ.
Тошкент шаҳри.

ШАКЛЛАРНИНГ ХИЛМА-ХИЛЛИГИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАНАДИ

МОСКВА, 2 сентябрь. (ТАСС мухбири). Қозоғистон Президенти Нурсултон Назарбоев республикаларнинг янги Иттифоққа кириши шакллари хилма-хиллигини қўллаб-қувватлаб гапирди. У кечқурунги телекўрсатув янгиликлари программаси мухбири билан қилган ва 1 сентябрь куни эшиттирилган суҳбатида исёндан кейин вужудга келган вазиятни эътиборга олиб, республикалар Иттифоққа «ҳар қандай шаклларда эркин, мустақил тарзда» кириш имкониятига эга бўлишлари керак, деди.

Қозоғистон Президенти республикалар раҳбарларининг кеча кечқурун Москвада бўлиб ўтган учрашуви ҳақида гапириб, унда «Эҳтимолки биринчи марта яхши суҳбат бўлди, ҳамма бир-бирининг фикрини тушунди», деб айтди. Илгари Иттифоқ шартномасини имзолашга тайёр эканини билдирган 9 та республиканинг вакилларидан ташқари бу учрашувда Арманистон ва Грузия вакиллари ҳам ҳозир бўлдилар.

АССАЛОМУ АЛАЙКУМ, МУСТАҚИЛ ЎЗБЕКИСТОН!

Ўзбекистон овози

Ўзбекистон Коммунистик партияси Марказий Қўмитасининг бош нашри

АХБОРОТ

И. А. КАРИМОВ нутқи

ОТАХОН РЎЗНОМАНИНГ ЯНГИ НОМИ

«Совет Ўзбекистони» «Ўзбекистон овози» бўлиб чиқа бошлади

Давр ўзгармоқда, одамларнинг онги, воқеа-ҳодисаларга муносабати, дунёқараши янгиланаяпти. Бу ҳол умумхалқ минбари бўлишга даъват этилган рўзномаю ойномаларда ҳам ўз инъикосини топмоқда.

Ўн иккинчи чақириқ Ўзбекистон Олий Кенгашининг шанба куни бўлиб ўтган навбатдан ташқари олтинчи сессияси тарихий қарор қабул қилди. Бундан буён Ўзбекистон ССРнинг номи Ўзбекистон Республикаси деб юритилади. 1 сентябрь — миллий байрам, Мустақиллик куни сифатида кенг нишонланди.

Республикамиз халқи шу куни яна бир янгиликнинг шоҳиди бўлди. Етмиш уч йиллик тарихга эга «Совет Ўзбекистони» «Ўзбекистон овози» номи билан чиқа бошлади. Бу — табиий ҳол. Рўзнома тарихига назар солсак, унинг номи давр руҳию талабларига монанд равишда бир неча бор ўзгарганини кўрамиз: 1918 йилдан «Иштирокиюн», 1920 йилга келиб «Қизил байроқ», уч йилдан сўнг «Туркистон», республика ташкил топиши муносабати билан «Қизил Ўзбекистон», 1964 йилдан эса «Совет Ўзбекистони»... Мана энди «Ўзбекистон овози».

«Жуда кўп муштарийларимизнинг анчадан бери билдириб келаётган таклиф ва истакларини инобатга олиб ҳамда рўзнома муҳарририяти жамоасининг қалб амрига мувофиқ, — дейилади таҳририят ҳайъатининг муштарийларига мурожаатида, — бугундан бошлаб «Совет Ўзбекистони» номини ҳам ўзгартиришга, уни «Ўзбекистон овози» деб аташга қарор қилдик. Ниятимиз — ўзбек халқининг, миллати, ирқи, диний эътиқодидан қатъий назар, жумҳуриятимизда яшовчи барча кишиларнинг овози бўлсин! Имонимиз комилки, бу овоз мустақилликка мушарраф бўлган Ўзбекистоннинг эришажак давру давронини, маърифатли дунёда ўз муносиб ўрнини эгаллайдиган халқимизнинг равнақини бутун оламга танитади».

Рўзномага қўйилган муносиб номдан кўриниб турибдики, унинг мундарижаси ва мазмуни ҳам давр талаблари руҳига мослашади, яъни халққа яқинлашади, бошқача айтганда, Ўзбекистон меҳнат аҳлининг чинакам минбарига айланади.

«Халқ сўзи» — «Народное слово» қаламкашлари «Ўзбекистон овози» рўзномаси ижодий жамоасига ана шу эзгу ниятни амалга оширишг йўлида катта муваффақиятлар ёр бўлишига чин дилдан тилакдошдирлар.

(Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши VI сессиясида сўзга чиққан нотиқларнинг маърузалари баёни билан рўзномамизнинг навбатдаги сонида танишасиз).

СССР Олий Кенгашининг қарори

ДАВЛАТ ТЎНТАРИШИ ҚИЛИШГА УРИНИШНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ ЮЗАСИДАН БИРИНЧИ ГАЛДАГИ ЧОРА-ТАДБИРЛАР ҲАҚИДА

СССР Олий Кенгаши 1991 йил 18—21 август кунларидаги давлат тўнтаришини тайёрлаш ва амалга оширишга имкон берган вазиятларни кўриб чиқиб ва таҳлил этиб бундай вазиятлар такрорланишига имкон бермайдиган ва тўнтариш оқибатларини бартараф этишга кўмаклашадиган ҳуқуқий, ҳарбий-сиёсий, иқтисодий муаммоларни ҳал қилиш соҳасида биринчи галдаги бир қанча чора-тадбирларни кўриш зарур, деб ҳисоблайди.

Давлатни ва халқ хўжалигини идора қилишнинг буйруқбозлик-маъмурият чилик тизими асослари сақланиб қолганлиги, қонун чиқарувчи ва судлов маъмурлари томонидан ижроия ҳокимиятини тийиб қоладиган ва унга қарши турадиган зарур воситаларнинг йўқлиги, давлат хавфсизлиги идораларининг анъанавий танҳо ҳукмронлиги, шунингдек қонунларнинг мукаммал эмаслиги, давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларининг фаолияти етарли равишда тартибга солинмаганлиги оқибатида давлат тўнтаришини амалга ошириш имконияти туғилди. СССР Президентининг ўз энг яқин ёрдамчилари доирасини ва мамлакат олий давлат раҳбариятини ўзи ўтказаётган йўлнинг ғоявий душманлари, КПСС раҳбар органларининг аъзолари орасидан тузишга бўлган ёндашуви ҳам тўнтаришни амалга ошириш учун қулай шароит яратилишига имкон берди.

Давлат тўнтаришининг барбод бўлганлиги жамиятни демократиялаш, матбуот эркинлиги ва одамларнинг онги мафкуравий ақидалардан халос бўлганлиги, фуқароларнинг ўз ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилишга, жамият муаммоларини ҳал қилишнинг қонуний йўлларини излаб топишга тайёрлиги туфайли ўзгаришларнинг муқаррар шакли-шамойилини кўрсатди. Республикаларнинг мустақиллиги ошганлиги, РСФСР Президенти Б. Н. Ельциннинг ва Россия Олий Кенгашининг қатъий ҳаракатлари, жиноятчи авантюрачиларнинг хатти-ҳаракатлари ғайриқонуний руҳда эканини фаҳмлаган ҳарбий бошлиқлар ва ҳарбий хизматчиларнинг юксак инсонийлиги ва конституциявий бурчга содиқлиги ҳам авантюранинг барбод бўлишига кўмаклашди.

Реакцион кучларнинг жамият тараққиётини тўхтатиш учун қилган уринишлари барбод бўлганлиги янги вазиятни вужудга келтирди, бу вазиятда ўзгартишлар йўлидан жадал олға силжиш мумкин бўлиб қолди ва бу вазият республикаларнинг иттифоқни янгилаш тўғрисидаги шартнома лойиҳасини қайта кўриб чиқишни зарур қилиб қўйди. СССР Олий Кенгаши мана шу вазиятларни, мамлакатдаги мураккаб иқтисодий ва сиёсий шароитни, бундан буён давлат тузумини зўрлик билан ўзгартириш ва демократик ўзгартишлар жараёнларини тўхтатиш йўлидаги уринишларни истисно қиладиган чора-тадбирлар кўриш зарурлигини эътиборга олиб, **қарор қилади:**

1. СССР халқ депутатларининг навбатдан ташқари бешинчи съезди муҳокамасига СССР Конституциясини ва:

СССР Президенти ўз вазифаларини бажариши имкони бўлмаган тақдирда СССР Президенти ваколатларининг СССР вице-президентига ва СССР Олий Кенгашининг раисига ўтказиш тартиби;

СССР Олий Кенгашининг навбатдан ташқари сессияларини ва СССР халқ депутатлари съездларини чақириш тартиби ва муддатлари;

СССР Олий Кенгаши ишини такомиллаштириш ҳамда унинг раёсати ваколатларини ва фаолиятини янада аниқроқ тартибга солиш;

«СССРда конституциявий назорат тўғрисида»ги СССР қонунига ҳеч кечиктириб бўлмайдиган масалаларни қисқа муддатларда кўриб чиқишнинг жадал тартиб-қоидаси меъёрларини жорий этиш масалаларига оид бошқа меъёрий ҳужжатларнинг лойиҳалари тақдим этилсин.

2. Республикаларга мурожаат этилиб:

Иттифоқ шартномасини келишиб олиш ва имзолашни жадаллаштириш;

ягона бозор маконини ва молия-кредит тизимини, миллий ва экологик хавфсизликни, шунингдек умумий мудофаа тизимини таъминлайдиган шартномаларни тузиш таклиф қилинсин.

3. СССР Президентига:

Ўтиш даври учун мамлакат ҳаёт фаолиятини таъминлашнинг стратегик соҳалари бўйича республикалараро комитетлар тузиш;

фундаментал фанларни, ишлаб чиқаришни, қайта ишлашни, зарур озиқ-овқат ва энергия манбалари заҳираларини сақлаб қолиш ва вужудга келтиришни рағбатлантирадиган шошилинч чора-тадбирларни республикалар билан келишиб амалга ошириш;

СССР Олий Кенгаши қабул қилган қонунлар ва қарорларга биноан аҳолининг ижтимоий ҳимояланишини кучайтириш, энг оз иш ҳақини ошириш, давлат мулкини давлат ихтиёридан чиқариш ва хусусийлаштиришни жадаллаштириш, халқ хўжалигида танҳо ҳукмронликни тугатиш ва бозор тузилмаларини мустаҳкамлаш юзасидан таъсирчан чора-тадбирларни амалга ошириш;

жуда қисқа муддатда СССР Олий Кенгашига ҳарбий ислоҳот тўғрисидаги, давлат хавфсизлигини ислоҳ қилиш ҳақидаги, СССР Президентини ҳамда давлат ҳокимияти ва бошқаруви олий идораларини муҳофаза қилувчи муассасалар тўғрисидаги ички ишлар идораларини қайта тузиш ҳақидаги қонун ҳужжатларининг лойиҳаларини тақдим этиш;

ҳарбий низомларга ва ҳарбий қасам матнига зарур ўзгартишларни киритиш;

КПСС ва ислоҳ қилинадиган давлат идораларининг ҳужжатлари ҳамда архив материаллари сақлаб қолинишини таъминлайдиган чора-тадбирларни шошилинч равишда кўриш таклиф этилсин.

4. СССР Конституциявий назорат комитетига СССР конституциявий суди тўғрисидаги ҳамда СССР Конституциясига тегишли ўзгартишларни киритиш ҳақидаги қонун ҳужжатларининг лойиҳаларини СССР Олий Кенгашига тақдим этиш таклиф қилинсин.

5. СССР Олий Кенгашининг Мудофаа ва хавфсизлик ишлари комитети тарқатиб юборилиб, унга СССР Олий Кенгашининг тегишли тузилмалари барпо этилгунча ўз вазифаларини бажариб туришни давом эттириш топширилсин.

6. Судларни ислоҳ қилиш жадаллаштирилсин.

7. СССР Олий Кенгашининг навбатдаги сессиясида СССРнинг қуйидаги қонунларига:

«Фавқулодда ҳолат жорий этиш тартиби ва муддатларини янада аниқроқ тартибга солиш, СССР Қуролли кучларидан фойдаланиш шартлари ва тартибини белгилаш ҳамда оммавий ахборот воситаларини назорат қилиш мақсадида «Фавқулодда ҳолатнинг ҳуқуқий тартиби тўғрисида»ги СССР қонунига ўзгартишлар киритилсин;

«Давлатга қарши жиноятлар учун жиноий жавобгарлик ҳақида»ги СССР қонунининг ССР Иттифоқи ва республикаларнинг жиноят қонунлари янги асосларида давлатга хиёнат тушунчасини жорий қилиш ва шундай хиёнат учун жавобгарлик белгилаш қисмига ўзгартишлар киритилсин;

«давлат хавфсизлиги комитетининг идоралари тизимидан чегара қўшинлари ва бошқа қўшинлар, СССР Президентини муҳофаза қилиш ва ҳукумат алоқаси раҳбариятини чиқариб ташлашни назарда тутиб, «СССРда давлат хавфсизлиги идоралари тўғрисида»ги;

«СССР фуқаролиги тўғрисида»ги СССР қонунларига ўзгартишлар киритилсин;

«Жамоат бирлашмалари ҳақида»ги СССР қонунларига СССР Қуролли кучларини, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларини ва СССР давлат бошқаруви идораларини партиядан ҳоли қилиш билан боғлиқ бўлган тузатишлар киритилсин;

«Матбуот ва бошқа оммавий ахборот воситалари тўғрисида»ги СССР қонунига ўзгартиш киритиб, оммавий ахборот воситалари фаолиятини қонунга хилоф равишда тўхтатиб қўйишдан, ёпиб қўйиш ёки бошқа тарзда чеклашдан бўлган кафолатларга, шунингдек муассис, таҳрир ҳайъати ва меҳнат жамоаси ўртасидаги ўзаро муносабатларга аниқлик киритилсин.

8. Қуйидаги қонун ҳужжатларини:

СССРда давлат хизмати тўғрисида;

ошна-оғайнигарчиликнинг ва порахўрликнинг олдини олиш чора-тадбирлари ҳақида;

ҳамма турдаги номенклатура имтиёзларини ва шунга ўхшаш ижтимоий имтиёзларни бекор қилиш тўғрисида;

мол ишлаб чиқарувчиларнинг мустақиллигини кенгайтириш ҳақида;

ишбилармонликни қўллаб-қувватлаш тўғрисида;

қимматли қоғозлар ва фонд биржалари ҳақида;

корхоналарнинг синганлиги (банкротлиги) тўғрисида;

сиёсий қатағонлар қурбонларини оқлаш ва оқланганларнинг ҳуқуқларини тиклаш тартиби ҳақида;

ҳужжатхоналар тўғрисида қонун ҳужжатлари ишлаб чиқилиб, уларни қабул этиш жадаллаштирилсин.

9. СССР Президенти ва республикаларнинг Президентлари давлат бошқаруви идораларини, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларини ва СССР Қуролли кучларини партиядан холи қилиш ва партия тузилмаларини улардан чиқариб юбориш юзасидан кўрган чораларга рози бўлинсин.

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси тузилмаларининг фаолиятини тўхтатиш тўғрисидаги масала қонунда белгиланган тартибда кўриб чиқилиши керак.

10. 1991 йил 18—21 август кунларидаги давлат тўнтариши билан боғлиқ бўлган фактлар юзасидан тергов ССР Иттифоқи ва РСФСР прокуратуралари томонидан биргаликда олиб борилишига розилик берилсин.

СССР Олий Кенгаши ва республикаларнинг Олий Кенгашлари томонидан тузилаётган комиссиялардан бошқа 1991 йил 18—21 август кунларидаги давлат тўнтариши билан боғлиқ бўлган фактлар ва вазиятларни текширувчи комиссияларнинг фаолияти қонунга хилоф деб ҳисоблансин.

СССР ОЛИЙ КЕНГАШИ

Москва, Кремль.
1991 йил 30 август.

Депутат ҳисоботи

УМИД ЭРТАНГИ КУНДАН

Бугунги кунда одамлар ҳақида ўйлаш, уларга ғамхўрлик кўрсатишдан муҳимроқ иш йўқ. Ҳаёт тобора оғирлашиб, кун кечириш қийинлашиб бораётганига қарамай, кўпчиликнинг бир-бирига бўлган ўзаро ҳурмати, меҳру муруввати эртанги кунга бўлган ишончни яна мустаҳкамламоқда. Кўнгилларда яхши кунларнинг умиди алангаланаяпти. Ўрта Осиё ва Қозоғистон жумҳуриятлари раҳбарларининг Тошкентда бўлган учрашуви бу борада қўйилган йирик қадамдир. Учрашувнинг ҳаяжонли онлари, менимча, ҳеч кимни бефарқ қолдиргани йўқ. Ҳамма унинг боришини интиқлик билан кузатди. Ўзаро ҳамкорлик тўғрисидаги шартноманинг имзоланиши қадим ва азалдан аҳил-иноқ, дўст, ака-ука бешта халқнинг жипслашувига, янада дадил ҳаракат қилишига йўл очиб берди. Энди ваъдага вафо, ишга садоқат ҳаракатимизнинг асосий мезонига айланиши керак. Бу айниқса, биз депутатлар учун ҳам жуда муҳимдир. Чунки бизнинг фаолиятимизга ҳозирги кунда бутун мамлакат кўз тикиб турибди. Қилаётган ишларимизга ҳар ким ўзича баҳо бермоқда. Шу ўринда мен мамлакатимиз парламентининг аъзоси сифатида олдимизда турган кўпгина муҳим ишларни ҳамманинг амалий ҳаракати, фаолиятсиз ҳал этиш мушкуллигини таъкидлашни истардим. Ҳозирги иқтисодий таназзулни енгиб ўтишнинг ягона йўли кўплашиб, бир мақсад йўлида дадил ҳаракат қилишимизга боғлиқ. Бу борада яхши қадамлар қўйилмоқда. Ҳар бир республика ўз мустақиллигига эга бўлмоқда. Ундаги миллий-маданий бойликларга халқларнинг эгалик туйғуси ортиб бораяпти. Бошқа қатор яхши ишлар юзага келмоқда. Булар албатта ҳамжиҳатлик билан, эртани ўйлаб иш кўришнинг мевасидир. Биз депутатларнинг саъй-ҳаракатлари ҳам зое кетаётгани йўқ. Пахта, сабзавот маҳсулотлари ва пилланинг харид нархи икки баравар кўтарилди. Лекин бу бизни қониқтирмаяпти. Чунки бозор иқтисодиёти муносабати билан қишлоқ хўжалик техникалари, минерал ўғитлар, қўйингчи, бизга нима берилаётган бўлса ҳаммаси бир неча баробарга қимматлашиб кетди. Умуман нарх-навони менинг фикримча жумҳурият, мамлакат миқёсида эмас, жаҳон бозорига солиштирма ҳолда белгилаш керак.

Хўжалик бошқаруви раиси бўлганингдан кейин биринчи галда ўзинг билан меҳнат қилаётганлар ҳақида қайғуриш лозим. Бизнинг жамоамиз ҳудудида 30 мингга яқин киши истиқомат қилади. Яъни киши бошига суғориб деҳқончилик қилинадиган майдонлар 00,3 гектарга тўғри келади.

Шунинг учун ҳам кишиларнинг турмуш шароитини яхшилаш, турар-жой билан таъминлашга алоҳида эътибор бераяпмиз. Фақатгина ўзимизнинг колхозимиздан 300 гектар ер Наманган шаҳри аҳолиси ихтиёрига ажратиб берилди.

Хўжалигимиз аъзоларига ҳам шунча ер берилди. Бошқачасига айтганда томорқа ва шахсий уй қуриш бизга қимматга тушди, — бешта пахтачилик бригадасининг ери йўқотилди.

Ер янги қурилишлар ҳисобига тобора озайиб бораяпти. Ўз-ўзидан пахта ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ҳам камайяпти. Хўш, бунинг ўрнини қандай қилиб қоплаш мумкин? Интенсив технологияни тўла жорий қилаяпмиз. Бу дегани илм-фан, техника ютуқларига таяниб, ички имкониятларни қидириб топиб, ҳаракатга солишдир. Ҳозирда хўжалик ҳисобида фаолият кўрсатаётган «Ижодкор» ихтирочилик ва рационализаторлик маркази кучидан самарали фойдаланаяпмиз. Унга Наманган, Андижон, Фарғона, Тошкент, Самарқанддаги бир қатор илмий-тадқиқот олийгоҳлари олимлари жалб қилинган. Эътиборингизни битта мисолга жалб қиламан. Мен ўшанда сайловолди учрашувларида ҳаракат дастурим бўйича гапираётган эдим. Ёши 70 ларни қоралаб қолган бир нуроний отахон «Қачонгача халқимиз алмисоқдан қолган усулда қурт боқади» деб сўраб қолди... Отахон ҳақ эди. Шунда мен бу борада яқин йиллар ичида янгилик бўлишига ваъда қилдим.

Бугунга келиб жамоа хўжалигимизда ипакчилик комплекси тузилди. Пиллачиликда ибтидоий усулдан бутунлай воз кечдик. Ипак қурти боқиш мосламасини яратиб, ўрнатдик. Унда қурт тўрт ёшгача боқилди, сўнг хонадонларга тарқатилади. Барг кесиш, уни қирқиб, майдалаб солиш тўла механизациялаштирилган. Умуман пиллакорнинг меҳнати тенг ярмига қисқарди ва осонлашди. Қолаверса, бир йилнинг ўзида 3-4 марта ипак қурти боқиш мумкинлигини биз тажрибада синаяпмиз. Бундан ташқари режадан ортиқча етиштирилган хом ашёни тўла ўзимизда қайта ишлаш шароити бор. Пилла ғумбакларини ўлдириб, уни қуритиш, ипагини чуваш ва атласга айлантириб, тайёр маҳсулот сифатида сотишни мўлжаллаб турибмиз. Шу мақсадда Тошкентдан 30 та «АТ-120» атлас тўқиш дастгоҳларини олиб келиб ўрнатдик. Уларга зарур ишчи кучлари вилоятимиздаги саноат корхоналарида тайёрланди.

Интилганга толе ёр, дейишади. Нега энди Сурхондарё томонларда ипак пахта оммавий экиладию, бизда мумкин эмас. Денов районининг Ильич номли давлат хўжалигига бориб бу борадаги ишлар билан танишиб қайтдим. Сўнг мутахассис-деҳқонлар бориб, ўрганишди. Шу тариқа ўзаро ҳамкорлик пайдо бўлди. У ердан 98-71 И навли ипак пахтани олиб келиб, ўзимизнинг шароитга мослаштирдик. Ҳозир ҳамма майдонларда ана шу пахта уруғини экаяпмиз.

Бизнинг ўтган йилги муваффақиятимизни кўрган Задарё, Поп, Уйчи районлари ҳамда қўшни Фарғона вилоятидаги бир қатор жамоа ва давлат хўжаликлари ҳам ипак пахта уруғи билан деҳқончилик қила бошладилар. Бунинг афзаллиги шундаки, оддий пахтага қараганда икки баробар кўп даромад келтиради. Ўтган йили экин майдонларимиз 30 фоизга қисқаришига қарамай, даромад 1,8 марта, соф фойда эса уч ҳисса кўп бўлди.

Ҳаракат дастуримда инсон сиҳат-саломатлигини сақлаш, теварак-атроф мусаффолигини таъминлаш биринчи даражали ишга айланган. Узоқ йиллик бир ёқлама сиёсат, пахта яккаҳокимлиги оқибатида бутун Ўзбекистон ери заҳарланди. Табиати, атроф-муҳити булғаниб, кўплаб одамлар касалванд бўлиб қолишди. Ҳайрият, бу борадаги хатолар тузатилаяпти. Битта мисол: жумҳуриятимизда чигитни «Тибам» кимёвий дорисига қўшиб экишарди. Бундан тупроқ заҳарланарди, яганалаш пайтида ишлаётганларнинг нафас олиш йўллари касалликка чалинарди. Биз ундан воз кечдик. Пахтачилик тарихида бутунлай янги бўлган, зарарсиз табиий ҳисобланган «Биопалан» микроорганизмини қўллашни йўлга қўйдик. Янги кимёвий восита ўсимлик ривожланишини тезлаштиради, тупроқ донадорлигини оширади. Энг муҳими ерга, табиатга зарарсиз. Ҳозир ана шу янгиликни биз билан алоқада бўлган бир қатор хўжаликларнинг деҳқонлари ҳам қўллашаяпти. Ерга, умуман ҳамма экинларга азотли ўғитлар солавериб, нитрат кўпайиб кетди. Оқибати аён. Турли юқумли касалликлар, хусусан сариқ билан оғриш кенг тарқалди. Ваҳоланки, бунинг ҳам олдини олиш мумкин экан. Чунончи, биз Москва «Биопрепарат» концерни билан алоқа боғлаб, «Азотовит» препаратини ола бошладик. У ҳаводаги адотни сўриб олиб, ўсимликка беради. Янаги йилдан хўжаликнинг ўзида ана шу усулда ўғит ишлаб чиқарувчи кичик корхона қурамиз. Вилоятимизда бир марта ишлатиладиган нина дори заводи қуриш бўйича СССР Бош вазирига мурожаат қилгандик. Масала ҳал бўлди. Унинг қурилишига колхозимиз 7 миллион сўм, вилоят Ўрмон хўжалиги бўлими 2 миллион сўм, «Биопрепарат» концерни 5 миллион сўм, вилоятдаги 2-агроқурилиш тресті 2,5 миллион сўм маблағ ажратди. Ҳамкорликда қурилаётган бу завод келгуси йилдан ишга тушади. Унда ҳар йили 100 миллион дона бир марта ишлатиладиган нина дори чиқарилади.

1989 йили хўжалигимиз даромади 4,5 миллион сўмни ташкил этган бўлса, ўтган йили экин майдонимиз 300 гектарга камайишига қарамай 8,5 миллион сўм бўлди. Бу йил эса 13-14 миллион сўмни кўзлаб турибмиз. Хўжалик ветеранларига ойига икки килограммдан бепул гўшт бераяпмиз. Дала шийпонларидаги ва бошқа тармоқлардаги кишиларнинг иссиқ овқатига ишлатиладиган гўштнинг баҳоси уч-тўрт сўмга тўғри келяпти. Сабзавот, боғ маҳсулотлари эса ички имкониятлар ҳисобига қопланаяпти. Хуллас, хўжалик — менинг орзуларимни рўёбга чиқарадиган, депутатлик фаолиятимдаги дастурлар амалга ошадиган лаборатория, синов майдонидир.

Абдураҳмон АБДУРАҲИМОВ,
Наманган районидаги Свердлов номли жамоа хўжалиги бошқарувининг раиси, СССР халқ депутати.

Самарқанд вилоятидаги Тойлоқ консерва заводининг маҳсулотларига бўлган талаб аҳоли ўртасида тобора ортиб бормоқда.

СУРАТДА: тузлаш цехининг илғор ишчилари Моҳира Кенжаева ва Ферузахон Бобоқуловалар иш устида. Булар бир сменада 600 тагача шартли банка помидор, бодринг ва патиссон маҳсулотларини тузлашда кўпчиликка ўрнак бўлишаётир.

Ғ. АЛИЕВ олган сурат.

ОЛАМУ ОДАМ
ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

● МАДРИД. Жума куни Испания ҳукуматининг раиси Фелипе Гонсалес бу ерга норасмий ташриф буюрган Португалия Президенти Мариу Соареш билан учрашди. Хабар қилинишича, давлат тўнтаришига уриниш барбод бўлганидан сўнг Совет Иттифоқида рўй берган аҳволни муҳокама қилиш пайтида СССР чегараларини сақлаб қолиш, жумҳуриятлар ўртасида ошкора мулоқот ўтказиш ҳамда зўравонликдан воз кечиш зарурлиги таъкидланди. Икки мамлакат раҳбарлари Югославиядаги аҳволни ҳам муҳокама қилдилар. Улар ушбу мамлакатдаги тангликни тинч бартараф этиш учун муроса йўлларини излаш зарурлигини айтдилар. Журналистлар билан учрашувда сўзга чиққан М. Соареш давлат тўнтаришининг барбод бўлиши СССРда демократик жараёнларни жуда тезлаштириб юборди. бу ерда чинакам демократик инқилоб бўлмоқда, деди.

● БЕЛГРАД. ЮСФР Иттифоқ ижроия вече (ҳукумати)си Югославиядаги ички сиёсий тангликни бартараф этишда Европа ҳамжамиятлари тутган йўлни қўллаб-қувватлайди. Югославия Бош вазири Анте Маркович бу ерда жума куни журналистлар билан бўлган учрашувда шуларни айтди. Европа ҳамжамияти ташқи ишлар вазирларининг 27 августда бўлган учрашувида қабул қилинган Югославия ҳақидаги декларация Хорватия жумҳуриятида миллий негизида қуролли можаролар фожиали тус олишини тугатишга кўмаклашади, деб таъкидлади у. ЮСФР ҳукумати Европа ҳамжамиятларининг барча низоли масалаларни фақат тинч воситалар билан, тотувликка эришиш асосида ҳал қилиш зарурлиги тўғрисидаги фикрини қўллаб-қувватлайди. Бунда Югославия ички ва ташқи чегараларини ўзгартириш мақсадида куч ишлатиш эҳтимолини истисно қилиш зарур. Иттифоқ ҳукумати Европа иқтисодий ҳамжамиятлари ташаббуси билан Югославияга доир тинчлик конференцияси ўтказилишини ёқламоқда.

● НЬЮ-ЙОРК. АҚШ Коммунистик партиясининг миллий Раиси ГЭС Холл КПСС фаолиятини тақиқлаш тўғрисидаги қарорни қаттиқ қоралади. «Демократия ҳақида гапира туриб, 20 миллион аъзоси бўлган партия фаолиятини тақиқлаш, шунингдек унинг нашрларини ёпиб қўйиш мумкин эмас, — деди у бу ерда журналистлар билан ўтказилган учрашувда. — Ҳозир ғалати аҳвол вужудга келди. Америка Қўшма Штатларида биринчи социализм мамлакатидагига нисбатан кўпроқ демократия борлиги маълум бўлди. Чунки америкалик коммунистлар ҳали ҳам ошкора ишлашлари ҳамда ўз нашрларини чиқаришлари мумкин». Америка коммунистларининг раҳбари СССРда «ғайрикоммунистик васвасани авж олдиришга ҳамда бу ерда маккартизм даврини ўрнатишга» қарши огоҳлантирди. Холлнинг фикрига қараганда КПСС раҳбариятининг асосий хатоси «у одамлардан ажралиб қолганида» эди.

● БМТ. Жума куни БМТ Хавфсизлик кенгаши маслаҳатлашувлар чоғида Қувайтнинг Бубиян оролидаги можаро юзасидан узил-кесил хулосалар чиқармасликка қарор қилди. Қувайтдан хабар қилинишича, чоршанба куни ироқликлар кемаларда ташиб келтирилиб, шу ерга туширилган. Маслаҳатлашувларда Бирлашган миллатлар ташкилотининг Ироқ ва Қувайтдаги ҳарбий кузатувчилари якунловчи маълумотини кутиш тўғрисида қарор қабул қилинди. Ҳозир бу кузатувчилар рўй берган воқеани текширишмоқда. Ироқликлар у ерга ташлаб кетилган қуролларни йиғиштириб олиш учун оролга туширилган эди, лекин уларнинг тахминан 45 фоизини Қувайт ҳарбий бўлинмалари қўлга туширганди.

● ДЕҲЛИ. Давлат парламентининг 120 га яқин аъзосидан иборат гуруҳ мамлакат Президенти Ранасингхе Премадасани ҳокимиятдан четлаштириш тўғрисидаги талаб чиққанидан сўнг Шри Ланкада жуда қаттиқ ҳукумат танглиги етилмоқда. Ҳиндистон оммавий ахборот воситаларининг хабар қилишича, парламент спикерига тақдим этилган қўшма баёнотда, Премадаса Конституцияни бузишда, орол шимоли-шарқидаги аҳволни нормаллаштиришга қодир эмасликда ва ҳатто қотиллик мақсадида фитна уюштиришда айбланади. «Ҳинду» рўзномасининг бугун хабар қилишича, Президентни ҳокимиятдан четлаштириш тўғрисидаги талаб «бирлашган ҳукмрон миллий партиядаги муҳожирлар билан оппозициянинг асосий кучи — Шри Ланка озодлик партияси ўртасида тактик мақсадни кўзлаб уюшиш» натижаси бўлди.

(ТАСС, 31 август).

М. С. ГОРБАЧЁВНИНГ ТЕЛЕВИДЕНИЕ МУХБИРЛАРИ БИЛАН СУҲБАТИ

Москва, 1 сентябрь. (ТАСС). М. С. Горбачев СССР халқ депутатларининг 2 сентябрь куни очиладиган навбатдан ташқари съездида давлат бошлиғининг мамлакатдаги аҳвол тўғрисида маъруза қилиш ниятида эмас, балки у республикалар раҳбарларининг келишиб олинган баёнотини беради. СССР Президенти бугун СССР Марказий телевидениеси ва Американинг Си-Эн-Эн телекомпанияси мухбирлари билан қилган суҳбатида шуларни айтди. Суҳбат бевосита эфирга берилди.

Совет раҳбари якшанба куни биргаликдаги позицияни ишлаб чиқиш учун 11 республика раҳбарлари билан учрашув ўтказганини маълум қилди. Одамлар Иттифоқ тақдири тўғрисидаги саволга жавоб олишни умид қилмоқдалар. Шу маънода бугунги муҳокамада қатнашган барча республикаларнинг тутган йўли бор, деб таъкидлади М. С. Горбачев. Иттифоқимиз, деб уқтирди у, сақланиб қолиши керак. Лекин у сўнгги кунларда юзага келган янги имкониятларни рўёбга чиқариш имконини берадиган ёндашувлар ва принциплар асосида қурилиши даркор. Биз барча шарт-шароитларни яратиш, фитначилар мағлубиятга учраганидан сўнг пайдо бўлган имкониятлардан фойдаланишимиз, ягона иқтисодий макон доирасида ҳамкорликни фаол авж олдиришимиз ва Ғарбдаги шерикларимиз билан ҳамкорлик йўлидаги тўсиқларни олиб ташлашимиз учун 15 та республика ўртасида зудлик билан иқтисодий битим тузишимиз керак. Бу ана шундай битимда қатнашишга тайёр турган барча республикаларнинг аниқ-равшан ва кенгайтирилган позициясидир.

М. С. Горбачев халқ депутатлари съезди амалий муҳитда, масъулиятни ҳис қилиб, принципиал асосда ўтишига ва икки-уч кун мобайнида мамлакатни жумбушга келтираётган етилган муаммоларни ҳал қилишига ишонч билдирди.

Янги Иттифоқ шартномасини, иқтисодий битим ва Иттифоқни шакллантириш, янги Конституцияни қабул қилиш, сайлов ўтказиш йўлидаги ўтиш даврида мамлакат ишончини қозона оладиган ҳокимият органлари зарурдир. Съездда шу хусусда келишиб олинган аниқ-равшан таклифлар киритилади.

М. С. Горбачев съездда ўзининг Президент лавозимидан истеъфога чиқиши тўғрисидаги масала пайдо бўлишига тўхталиб, истеъфога чиқиш ниятим йўқ, чунки ҳозирги вазиятда бундай қилиш «аҳлоқсизлик бўлур» дея қатъий айтди

СССР Президенти Литва, Латвия ва Эстониянинг мустақиллик тўғрисидаги масала юзасидан тутган йўлига тўхталиб, ҳар бир республика ўз йўлини мустақил танлаши керак деди. У Болтиқбўйи республикаларининг муаммоси съезд кун тартибига алоҳида масала сифатида киришини ҳам айтди.

Давлат тўнтариши қилишга уринганлик учун жавобгарлик тўғрисида гапирар экан, М. С. Горбачёв унинг ташкилотчилари, бевосита иштирокчилари ва фитначиларига қарши жазо чоралари кўрилиши кераклигини, қонуний оқибатлар уларга тегишли бўлиши лозимлигини таъкидлади. Бу фитначилардан топшириқ олган, лекин улар томонига ўтмаган одамлар, армия қисмлари, ташкилотларга дахл қилмаслиги зарур. Бу шунингдек фитначилар билан алоқаси бўлмаган ва фитнага уринишни рад этган коммунистларга, бошқа партияларнинг аъзоларига тегишли эмас. Фитначиларга зарба берган демократлар одамларда «энди айбдорларни қидиришади», «ялмоғизларни ов қилишади», жавобгарлар доирасини кенгайтиришга уринишади, деган фикр пайдо бўлмаслиги учун ҳамма ишни қилишлари керак. Президент барча республикалар шундай фикрга қўшилаётганини ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идораларига тегишли кўрсатмалар берилганини таъкидлади.

М. С. Горбачёв Б. Н. Ельцин, демократик ҳаракатнинг бошқа раҳбарлари, жамият ва давлатда туб ислоҳот тарафдорлари билан қалин ҳамкорлик қилишни ёқлаб гапирди.

М. С. Горбачёв Си-Эн-Эн мухбирининг Қримда яккаланиб қолиб, бошларидан кечирган воқеаларидан сўнг рафиқасининг соғлиғи тўғрисидаги саволга жавоб берар экан, Р. М. Горбачёва ўша кунлари ўзини мардонавор тутганини айтди. Ҳозир у ўзини нормал ҳис қилмоқда.

Андижон вилоятидаги Олтинкўл районига қарашли «Коммунизм» колхози кейинги уч йилда иқтисодий жиҳатдан анчагина ютуқларни қўлга киритди. Ўтган йили бир миллион сўм соф фойда олинди. Бундай муваффақиятнинг сири билан қизиқсангиз, хўжалик раиси Толибжон Ёқубов кўплаб далилларни келтиради. Жумладан, ишсизликка чек қўйиш мақсадида ўнлаб кичик цехлар, майда корхоналар, кооперативлар очилди. Бу тадбирлар иқтисодий наф келтирди, социал муаммоларни ҳал қилишга имкон берди. Хўжаликда олтита болалар боғчаси ишлаб турибди, уларда меҳнаткашларнинг мингга яқин фарзанди тарбияланмоқда. 300 ўринли спорт зали, ёзги кинотеатр қурилиши жадал олиб борилмоқда.

Пахтачиликда ҳосилдорлик 31,6 центнер ўрнига гектаридан 35 центнерга етказилди. Колхозчиларнинг ойлик маоши бир йил олдинги 142 сўм ўрнига ҳисоб-китобларга кўра бу йил 214 сўмни ташкил қилади.

СУРАТЛАРДА: 1. Сут соғувчилар Донохон Рашидова, Ширмоной Ҳожиева, Жўрахон Исмоилова. Улар ҳар бош сигирдан 3500—3800 килограммдан сут соғиб олишга сўз беришган. 2. Колхоз раиси, район кенгаши депутати Т. Ёқубов чорвадорлар билан. 3. Механизатор Қосимжон Норматов.

Ш. АЛИМОВ фотоси. (ЎзТАГ).

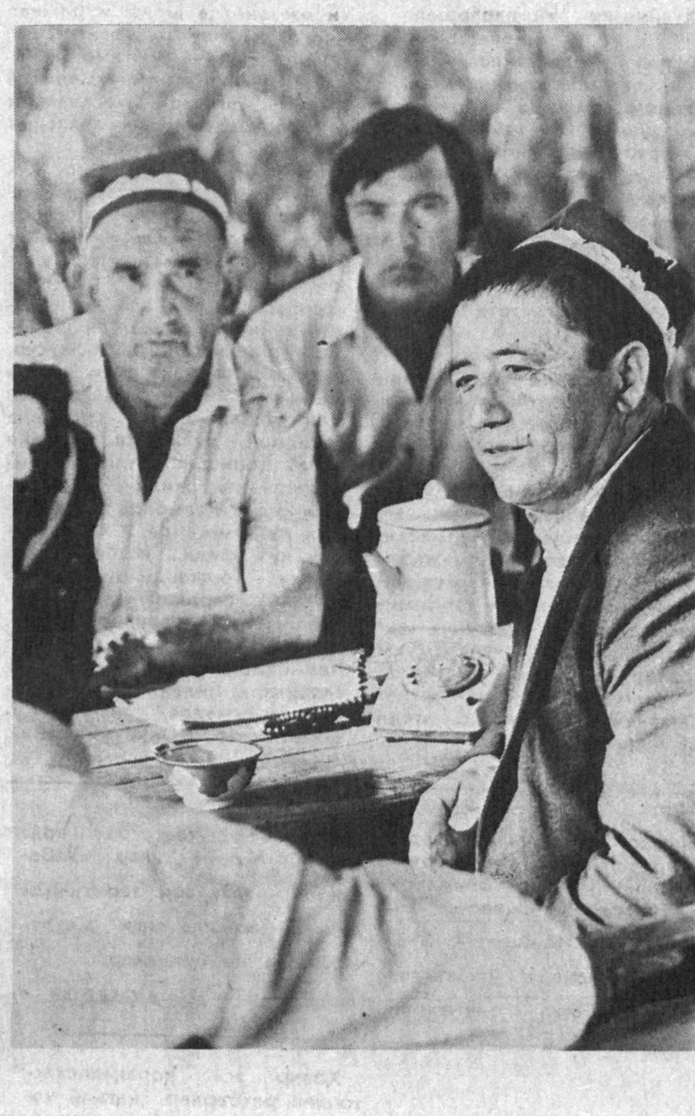

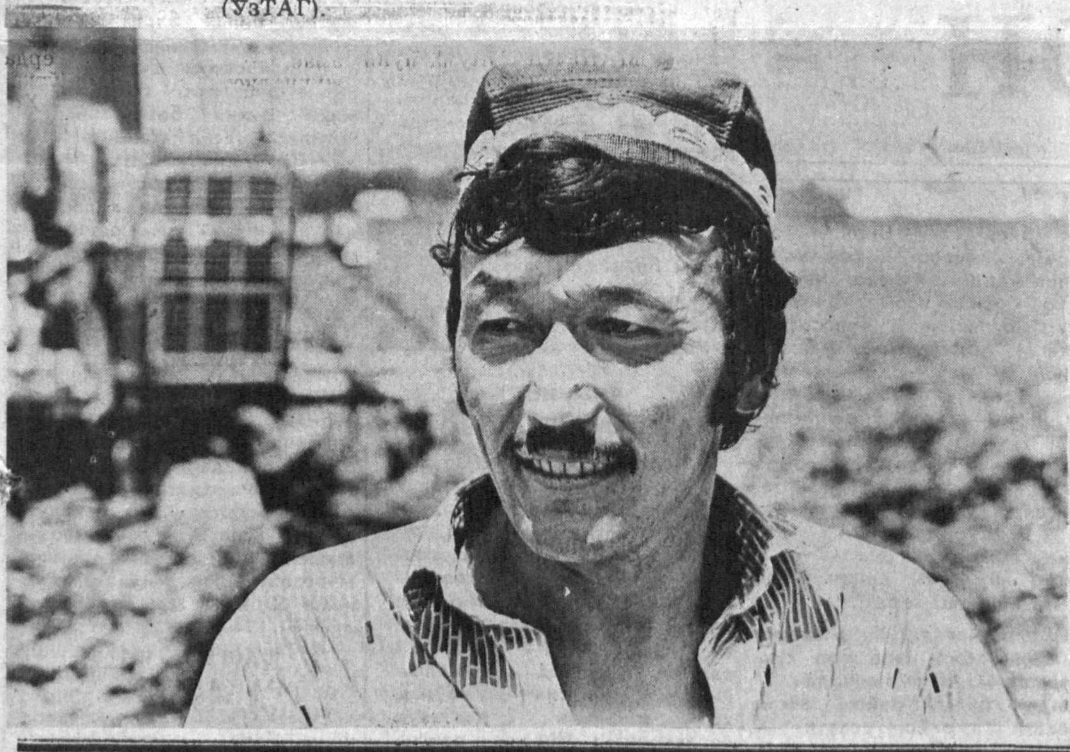

ЎзТАГ деҳқончилик-саноат ахбороти таҳририятининг шарҳи

Пахта — республикамизнинг асосий бойлиги. Ўзбекистон мамлакатимиздаги қолган барча минтақалар биргаликда етиштирганидан кўпроқ пахта тайёрлайди. Пахта туфайли миллионлаб деҳқонлар ҳамда бир қанча саноат тармоқларининг неча ўн минглаб меҳнаткашлари иш билан таъминланган. Пахта мамлакатимиздаги ва хорижий юртлардаги кўпгина тадбиркорлар учун даромад манбаи ҳисобланади. Бошқача айтганда, пахта Ўзбекистоннинг иқтисодий базасига жуда катта таъсир қилади, уни ривожлантиришнинг кафолати ҳисобланади.

Шу сабабдан ҳам терим деҳқонларнигина ташвишга солаётгани йўқ. Унинг бориши ва натижаларини сиёсатчилар, иқтисодчилар, ишлаб чиқарувчилар зўр диққат билан кузатиб бордилар. Шу нуқтаи назардан ЎзТАГ мухбирларининг бугунги хабарлари пахта терими мавсумига қандай тайёргарлик кўрилганини олдиндан билиб олишгагина эмас, айни вақтда жуда қисқа муддатларда бартараф этилиши лозим бўлган одатдаги камчиликлар, хатоларни ҳам аниқлашга имкон беради.

Кўриб турибмизки, кўп қийинчиликлар муайян сабабларга боғлиқ — табиат инжиқликлари натижасида ғўзалар кўнгилдагидек ривожланмади ва шу сабабли кўп жойларда терим кечикиши кутилмоқда. Ҳозирнинг ўзидаёқ режани бажариш жуда мушкул бўладиган хўжаликларни аниқлаб олиш мумкин.

Масаланинг иккинчи муҳим томони — анъанавий иқтисодий алоқаларнинг бузилганидадир. Бунинг натижасида ҳамма ерда терим техникаси муҳим узеллари ва деталлари етишмаяпти, дефолиантлар, бошқа маҳсулотлар танқис бўлиб турибди. Таъминотчилар ва ремонтчиларга ниҳоятда қийин бўлади. Улар ўзига хос фикрлаб, дадил иш тутадиган жойларда ишлар юришиб кетишига ва деҳқонлар ўз меҳнатлари эвазига фойда олишларига умид қилишлари мумкин.

Мабодо колхозда хўжасизлик ва тартибсизлик ҳукмрон бўлса, айрим ходимларнинг уддабуронлиги ҳам ёрдам беролмайди.

Шундай қилиб, теримга тайёрмизми? Бу саволга бир хил жавоб ололмадик. Унга терим чоғида деҳқонларнинг ўзлари ва шу қизғин ойларда уларга ёрдам берадиган кишилар жавоб бериши лозим.

ДЕПУТАТЛАР ЎҚУВИ

Халқ депутатлари Бухоро вилоят совети Вобкентда депутатлар ўқувини ташкил этди. Ўқувга шаҳар ва район советлари раисларининг ўринбосарлари, советлар иши ва ташкилий бўлимларнинг мудирлари, вилоят ижроия қўмитаси бир қатор бўлим ва бошқармалари раҳбарлари таклиф этилди. Депутатлар ўқувига бағишланган семинар кенгашда сайловчилар наказини бажариш борасидаги муаммолар тўғрисида қизғин баҳс бўлди. Шунингдек, семинар кенгашда бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан кишиларни ижтимоий ҳимоялаш вазифалари тўғрисида ҳам фикр алмашилди.

М. МАРДИЕВ.

ҚУЛОҚ БОШИДА

Абдуқаҳҳор Иброҳимов

ЭССЕ

Аждодларимиз қаерларни макон тутишни, қаерларда қишлоғу кентлар қуришни яхши билишган, бу борада ҳам етти ўйлаб бир кесганлар. Масалан, Тошкентни олиб кўрайлик. У воқеаларга бой тарихи билан бирга мўътадил иқлими, жуғрофий қулай ўрни, тоғ ва дарёларга меъёрида (яъни, жуда яқин ҳам эмас, жуда узоқ ҳам эмас) яқин жойлашгани ҳам диққатга сазовордир. Кўҳна Туркистонда дарё ёқасига жойлашган қанча кентлар сув остида қолиб кетгани тарихдан маълум. Тоғ яқинидаги кентларга эса кўчкилар хавф солиб туради. Ахир, юртимиз зилзилалар бўлиб турадиган диёрлардандир, буни ота-боболаримиз ҳамиша ёдда тутганлар, шаҳар қуришда ҳам, иморат солишда ҳам синчкорликка аҳамият берганлар. Тарихдан сабоқ олиш учун ўрганилади. Акс ҳолда кечмиш «ўч» олиши — кўтариб бир уриши мумкин. Чоризм амалдорлари томонидан ўйламай-нетмай нобоп жойга қурилган эски Тўрткўл шаҳарчасини Амударё оқизиб кетгани, ёки бўлмаса тоғ ёнбағриларига қурилган ўнлаб қишлоқчаларнинг кўчки остида қолиб кетаётгани фикримга далилдир. Хуллас, Тошкент ўрнини белгилашда аждодларимиз донолик қилганликлари аниқ. Шунинг учун ҳам у ҳозир улкан шаҳар ва жумҳуриятимиз бош кентидир.

...Бир қаламкашни биламан. Туғилиб ўсган шаҳри ҳақида шеъри бор. Қайси шаҳарга борса, минбарлардан туриб шу шеърини ҳам ўқийди, лекин охирги мисрасини ўзгартириб, агар у ерда туғилмаган бўлганимда, албатта шу ерда туғилишни истардим, дейди. Залда олқиш янграйди — тингловчилар гўё мамнун бўлгандек бўлишади. Бироқ масала моҳиятига чуқур ёндошса, шундаймикин? Менингча, ҳар бир киши киндик қони тўкилган, ота-боболарининг хоки-туроби ётган шаҳар ёки қишлоқнинг энг яхши томонлари билан фахрланишга ҳақли. Мен Тошкентдан бошқа жойда туғилишни, ўзбекдан бошқа элнинг фарзанди бўлишни, Ўзбекистондан бошқа мамлакатнинг фуқароси бўлишни ҳатто тасаввур ҳам қилолмайман. Ҳар бир одамда шундай фалсафа бўлса, ўз халқи ва юртига шундай муносабатда бўлса, олам гулистон бўлур, деб биламан.

Ҳалиги қаламкаш бир давра суҳбатида, бир обрўли отахоннинг сўзидан таъсирланиб кетди шекилли, агар ўз отамдан туғилмаганимда, албатта сиз падари бузрукворим бўлишингизни истаган бўлардим, деб юборди. Шунда кимдир дарҳол кинояомуз савол ташлади: «Агар онангиз бу кишига турмушга чиқишни истамагандачи?» Иккинчи бир киши гапни дарров илиб кетди: «Унда ўзлари ҳам бошқа одамдан бўлардилар!» Бўлди кулги, бўлди кулги. Лекин барибир «шоир»га гап таъсир қилмади, изза бўлмади. Ҳамон ўша шеърини шаҳар ва қишлоқларга «мослаштириб» ўқиб юрибди. Унинг ижодида самимият, ўзида қатъият йўқлиги учун шундай иш тутади. Самимият ва қатъият, менимча, ватан туйғуси билан белгиланади. Ватан туйғуси эса туғилиб ўсган, киндик қони тўкилган тупроққа меҳр, садоқат, фидойилик, ҳимоячилик каби хислатлардан бошланади ва униб чиқади. Ватан туйғуси у ижодкорнинг бирламчи ва бош туйғуси, ўқ илдизи. Тошкент эса менинг ўқ илдизим. Қўлимга қалам олдирган ҳам Тошкент ва тошкентликлардир.

Қирқ саккизинчи йилнинг эрта кўклами эди. Мен Қўштут маҳалласидаги 24-ўрта мактабнинг 1-синфига қатнардим. Қишки ҳовлимиз ички-ташқилик бўлиб, иморатлари икки қаватли эди, томларнинг кўп қисми тунукали бўлса, илгари солинган бир иморатнинг томи тупроқли эди. (Қишнинг охирлари ва эрта кўкламда унинг бўғотларида осилиб турадиган узун-қисқа сумалаклар худди новвотга ўхшаш сарғимтир бўларди, эсласам улар ҳамон аниқ кўз олдимга келади).

Тоғаваччалар синфдошлари билан ана шу тупроқли томда дарс тайёрлашар, имтиҳонларга тайёргарлик кўришарди. Бир куни мен ҳам улар билан бирга шу баланд томга чиқдим. Чиқдиму, кўзим тушган манзарага маҳлиё бўлиб қолдим. Том тўла қип-қизил лолазору кўм-кўк буғдойзор, лекин булар аралаш, мисли атлас. Тиззага уради, ёнбошласангиз кўмиб юборади. Капалаклар учиб-қўниб юрибди. Шохларининг уч-учи том бўғотига тегай-тегай деб қолган, чаппар уриб гуллаган нок дарахтининг усти ғуч-ғуч асалари.

Томимиздан қўшни маҳаллалар, узоқ-узоқлар ҳам кўринарди. Тупроқ томли иморатлар орасида масжид ва мадрасаларнинг, хонақоҳ ва мақбараларнинг пештоқ-гумбазлари, миноралари салобатли ва сирли, ҳаттоки ваҳимали бўлиб гавдаланарди.

Эртасига ҳам томга чиқдим. Ундан кейинги кун ҳам. Том яхши-да. Гўзал манзара, ҳаво тоза, ғир-ғир кўклам шамоли эсади, оппоқ-оппоқ капалаклар гулдан-гулга учиб қўниб юради, осмонда юпқа-юпқа булутлар сузади, хаёл олис-олисларга кетади, маза қилиб ўй сурасиз, айтиш мумкинки, менинг биринчи ижодий фантазиям ўшанда — 48 йилнинг Тошкент кўкламида — том бошида уйғонган бўлса ажаб эмас. Муболаға эмас, томма-том ўтиб, бир неча чақирим юриш мумкин эди, кўчалар тор бўлганидан у томдан томга чопиб келиб, сакраб ўтиларди, баъзи томлараро кичик нарвонлар ҳам ташлаб қўйиларди. Биз тенгқурлар — 4—5 синф ўқувчилари 50-йилларнинг бошларида кўклам кезлари томма-том ошиб Ҳалимкўп маҳалласидан то ҳозирги Эски жўва деҳқон бозорининг шимол томонига жойлашган карвонсаройгача келганимизни эслайман, ўшанда ўртоқларимдан бири қўшни иморатни кўрсатиб, «Ана у ўлик музей» дегани ҳам ҳамон ёдимда. Бу Табиат музейи бўлиб, эски шаҳарда, айниқса, мактаб ўқувчилари ўртасида жуда машҳур эди. Мазкур музей ҳамон ишлаб турибди. Мен тилга олган карвонсарой шу музейнинг ўнг биқинида бўлиб, бундан 25 йиллар аввал бузиб юборилган.

Халқимиз асрлар давомида яшаб келгани тупроқ томли, сомон сувоқли уй-жойларни «ёмонотлиққа» чиқариш мутлақо мумкин эмас. Турмуш тарзи, тараққиёт даражаси шуни тақозо этгандан кейин илож қанча. Лекин тупроқ томли ўша иморатларнинг етти, тўққиз, ўн бир ёғочли хоналари токчаларида даста-даста қўлёзма китоблар, тош босма ва босма нашрлар ҳам бўлган. Ана шу китобларга жуда ҳам ҳурмат билан қаралган, муқаддас деб ҳисобланган, нондек улуғланган, оддий қоғоз парчаси ҳам ерга тушса, олиб юқорига қўйиб қўйилган, ёстиқ устига уч азиз нарсани қўйиш мумкин эди: инсоннинг боши, нон ва китоб. Дадил айтиш мумкинки, ҳозиргига қараганда бундан ўттиз беш йил аввал нисбатан кўп китоб ўқиларди, бунга радионинг унчалик кенг томир отмагани, телевидениенинг ҳали Тошкентга етиб келмагани ҳам объектив сабаблардан бўлса керак.

Деярли барча ҳовлилардан ариқ оқиб ўтарди. Ҳовузча ҳам бор, бу ўзига хос бир холодильник, ёз кезлари унга бир-иккита босволдими, қизилуруғми ташлаб қўйиларди.

Ёши улуғлар биз — болаларнинг қулоғига қайта-қайта қуйишарди: сув муқаддас! Уни ифлос қилиб бўлмайди — ёмон бўлади, кимки сувни ифлос қилса, сувга қараб ҳовли супурса, оёқ-қўлига яра тошиб кетиши, хунук бўлиб қолиши мумкин. Ахир, шу ариқ сувидан ичиларди, қиш кезлари маҳалла ҳовузи, қиш жуда ҳам чўзилиб, ҳовуз суви ҳаддан ташқари пастга тушиб кетган ҳолларда Кайковус ариғидан ташиб келтирарди.

Ҳалимкўп маҳалламизда иккита ҳовуз бор эди, катта ҳовуз, кичик ҳовуз дердик, кичиги чуқур эди, суви камайганда ёғоч зинапоя билан остироғига тушиларди. Деярли ҳар бир маҳаллада ҳовуз бор эди, албатта, Ҳазрати Имом мавзеида мен кўрган энг катта ҳовуз Парчабоб маҳалласида эди. Менингча, бўйи эллик метр, эни қирқ метрча келарди, чамаси. Кейин билишимча, бундай катта ҳовузлар шаҳарнинг барча даҳа ва мавзеларида, шаҳар ташқарисидаги дала ҳовлиларида ҳам бор экан. Асримиз бошида Тошкентнинг эски шаҳар қисмида беш юз ўн иккита маҳалла бўлганлигини эсласак, шаҳримизда сув таъминотига нақадар катта аҳамият берилганига, ишнинг пухта қилинганига тўла ишонч ҳосил қиласиз.

Тошкент ҳовузлари, биринчидан, мудофаа аҳамиятига молик бўлса, иккинчидан, иссиқ иқлимни салқинлаштириб, мўътадиллаштирган. Бунга қўшимча ҳовлилардаги ариқлардан тўлиб суз оқиши ва ҳовузчаларнинг бўлиши нур устига нурдир. Катта-кичик ариқлару ариқчалар, ҳовузлару ҳовузчалар ўша даврнинг фаввора ва фавворачалари янглиғ салқин бахш этувчи омиллар ҳам бўлгандир. Ҳозир ҳам шу анъанавий, оддий ва табиий (бу ўринда текин сўзини ишлатиш мумкин, ахир, фонтанга электр энергияси сарф этилади) омилдан фойдаланиш мумкин ва лозим, деб биламан. Матбуот бир неча марта Тошкентдаги мактабларда ёзнинг жазирама кунларида шаҳарда қолган болаларнинг чўмилишлари учун бассейнлар — ҳовузлар қуриш ташаббусини ёқлаб, мақола чоп этди, бу таклиф амалга ошмай келаётир.

Дарҳақиқат, сув — ҳаёт манбаларидан бири. Сувсиз яшаб бўлмайди. Тошкентимиз азал-азалдан сувга маъмур бўлиб келган. Унинг шу фазилатини тўла тиклаб, сақлаб, келажак авлодларимизга элтиб боришимиз сизу бизнинг — ҳаммамизнинг муқаддас бурчларимиздан биридир. Фахр билан айтаманки, қўлимга илк бор қалам тутқазган воқеа ҳам Тошкент суви билан боғлиқдир.

Апрелдан сентябргача Кайковусда чўмилардик. Саратонда эса эртаю кеч сув бўйида қолиб кетардик, гоҳо катта болаларга эргашиб ҳуфтондан кейин ҳам Кайковусга бир калла ташлаб келардик. Сув анча чуқур эди, довюрак болалар сув ёқасидаги қоратолми, ёнғоқми, тутми — бирор дарахт устидан сувга калла ташларди. Ана шунда сувда тебрана-тебрана акс этган мис баркашдек ой гўё «парча-парча» бўлиб кетарди.

Эллик тўртинчи йилнинг эрта ёзи эди. Бир куни биз бир гуруҳ ўсмирлар Тахтапулдан то Чиғатой дарвозасигача Кайковусда сира сувдан чиқмай сузиб боришга баҳслашдик. Белгиланган вақтда «судьялар» — катта ёшли болалар назоратида биз, ўн чоғли ўспиринлар олдинма-кейин сузиб оқа бошладик. Судьялар қирғоқ ёқалаб кузатиб кела бошладилар, йўл-йўлакай уларга ҳангоматалаб болалар эргашдилар, оломон тобора кўпайиб, қий-чув кучайиб борди. Биз, сузувчилар катта-кичик кўприк ва кўприкчалар остидан, тўғонларнинг устидан, катта-кичик чиғириқларнинг ёнидан, қўшчиғириқларнинг қоқ ўртасидан ўтдик, сув димланиб оққан ерларда қулочкашлаб суздик, агар саёз бўлса оёқлаб юрдик, тез оққан жойларда сувнинг ўзи бизга ёрдамга келиб, оқизиб борди. Маррага — Чиғатой дарвозага тўрт ўспирин ета олди, (шу ўртоқлар аҳён-аҳёнда учрашиб қолса, албатта ўша «рекорд»имизни эслаб қўямиз). Сувдан чиқар эканмиз, кузатиб келган судьялар ва оломон бизларни улуғ вазифани бажарган ғолиблардек олқиш-хитоб, қийқириқ билан шарафлайди. Лекин ўша пайтда қулоғимизга мақтов кирмасди, ёқмасди ҳам. Совуқ бадан-баданимиздан ўтиб кетганидан, вужудимиз дир-дир титраб, тилимиз калимага келмасди, оёқ-қўлларимиз совуқдан карахт бўлиб қотиб қолган эди. Анчагача сув ёқасидаги иссиқ қум устида баданимизни офтобда тоблаб ётиб, ўзимизга келдик. Ўзимизга келиб, ўрнимиздан турганимизда ҳозиргина бизларни олқишлаб турган «судьялар» ҳам, оломон ҳам аллақачон ўз йўлига равона бўлган эди. Мана энди мурғак қалбларимизда «қаҳрамонлигимиз» учун ширин гап эшитишга иштиёқ уйғонганида, одамлар бизларни ташлаб кетиб бўлишган эди. Жуда бўшашиб кетдик, тарвузимиз қўлтиғимиздан тушиб, бизлар ҳам оқимга қарши сув ёқалаб, орқамизга қайтдик. Мазкур воқеадан таъсирландим. Мактабда эркин мавзуда иншо ёзиш керак бўлганда шу ҳақда бир нима ёздим. Бу менинг биринчи ижодий машқим эди!

Мана, орадан қирқ йилча вақт ўтди. Яқинда ёшлик йилларимни хотирлаб, яна Кайковус ёқалаб Лабзакдан то Кўкча Оқтепасигача яёв сайр этдим.

Маълумки, Туркистонимиздаги ҳеч бир йирик шаҳар Тошкентдек сувга маъмур бўлмаса керак. Бунга, биринчидан, шаҳарнинг жуғрофий қулай ўрни, Чирчиқ дарёсига яқин жойлашгани бўлса, иккинчидан, ота-боболаримиз минг бор машаққатлар билан шаҳримизни сувга мўл-кўл қилиб кетганликларидир. Ҳозирги замон кишисига табиий сойдек бўлиб кўринадиган, Тошкентдан ва унинг атрофидан оқаётган барча катта-кичик ариқлар инсон меҳнати, азму иродаси билан бунёд этилган каналлардир.

Тошкент ва унинг теварак атрофини суғорувчи бош ариқ Бўзсувдир. Ота-боболаримиз қадим замонларда Ниёзбек қишлоғи яқинида асов тоғ дарёси Чирчиққа тўғон солиб, ўнг қирғоқ бўйлаб Бўзсувни оқизганлар. Ривоятда айтишларича, Бўзсувни тоғни урса талқон қиладиган бўз йигитлари кетмон, белкураклар билан қазиб, бунёд этганлар, бўз ерларни ўзлаштирганлар, то бугунгача Тошкент ва унинг атрофи яйловдан иборат қўриқ ерлар бўлган, холос. Бўзсувнинг шундай аталишига унинг кўп маротаба инсон измига бўйсунишни истамай, ўжарлик қилгани ҳам сабаб бўлгандир. Бу ўринда Бўзсув дегани ўжар, қайсар маъносини ҳам билдиради. Бўзсувни рамзий маънода бобо десак, Қорасув, Салор, Кайковус, Анҳор каби ирмоқларини унинг фарзандлари дейиш мумкин. Маълумки, Бўзсув Шивли мавзеи — «Ғалаба» боғидан ўтиб, то Лабзак маҳалласигача етгунча шу ном билан аталади, Лабзакда иккига бўлиниб, Ғарб томонга оқувчи ирмоғи Кайковус номи билан, Жануб томонга оқувчи ирмоғи эса Анҳор номи билан юритилади, шаҳар ташқарисида эса яна Бўзсув номини олади.

Ўтмишда шаҳарни сув билан таъминлашда Кайковус асосий ўринни эгаллаган. Унинг суви катта-кичик ариқ ва ариқчалар орқали шаҳар маҳаллалари, хонадонларига шу қадар моҳирлик билан таралганки, бундай пухта суғориш системасига ўтган асрнинг иккинчи ярмида европалик кучли ирригатор, мутахассислар ҳам қойил қолишган. Кайковусдан 50 га яқин кўтармалар — катта ариқлар сув олган (чиғириқлар орқали чиқарилган сув бу ҳисобга кирмайди). А. И. Добромислов «Ташкент в прошлом и настоящем» деган тарихий китобида Кайковусдан қазиб чиқарилган катта ариқларнинг номини келтиради: Тахтапул, Қичқириқ, Чувалачи, Хончорбоғ, Тешикқопқа, Чигитбош, Кадивот, Кохоста, Қорасарой, Комилбек, Кенжабой, Ҳазрати эшон, Ёв, Бобохўжа, Қўштут, Чимбой, Аллон, Музаффарбой, Яккақайрағоч, Жарариқ, Овназир, Ҳожиолимбой, Юсуфалихўжа, Янгишаҳар, Оқилхон, Шайх Зайниддин, Солиҳбонжой, Бобоқўзи, Кўкйўнғичқа, Абдурасулаллоф, Ҳожакаполвон, Саидакбар, Оқтепа, Учтепа, Ёбу, Белтепа, Ингичкақуруқ, Жувонмард, Каримхон, Чалчиқ ва Янгиариқ. Номидан ҳам кўриниб турибдики, булар ҳар биридан бир-икки маҳалланинг аҳолиси сув ичган, экин, боғ-роғ суғорган. Эндиликда бу ариқлардан анчасининг фақат номию, билинар-билинмас ўзани қолган, бошқалари ҳам анча қаровсиз, йиллаб тозаланмайди ва қазилмайди. Масалан, Кайковуснинг чап ирмоқларидан бўлган Оқилон ариғи бутун бошли шу номли катта маҳаллани сув билан таъминлар эди, яқиндан бошлаб Оқилон ариғидан деярли сув оқмай қўйди, хонадонлар ва кўчалардаги дов-дарахтлар сувсизликдан қовжирай бошлади, қувур суви суғоришга урвоқ ҳам бўлмайди, илгарилари маҳалла аҳолиси ҳар йили кўкламда ҳашар қилиб, барча ариқларни тозалар, ковлар, тузатар эди. Маҳалла раиси етакчилигида фаоллар бу ишга бош-қош бўлардилар. Шаҳримиз бўйича ҳар йил куз ва кўкламда ҳашар йўли билан ариқ тозалаш кунини ўтказишни мақсадга мувофиқ деб биламиз. Бу шаҳар ободончилиги учун ҳам, тозалик учун ҳам керакли тадбир бўлур эди, албатта.

Шаҳардаги йирик ариқларнинг сув оқими ва сарфиётини муттасил кузатиб бориш, бир меъёрда сақлаб туриш шарт. Масалан, Кайковус ариғининг «паспорти»га ёзилишича, унда бошланишида ҳар сонияда 40 кубметр сув оқиши, 16 минг 855 гектар ерни суғориши, 54 километрга оқиб бориши керак. Лекин ҳозир Кайковус сатҳига назар солсангиз, унда қанча сув оқаётганини кўриш мумкин.

Сувнинг йўли доимо очиқ бўлиши керак. Чунки сув ёруғлик демак, ҳаёт демак. Тошкент воҳаси Чирчиқ дарёси билан тирик. Унинг ўнг қўли бўлмиш Бўзсув билан, Бўзсувнинг ўнг ва сўл тармоқлари Қорасув, Салор, Кайковусу Анҳор туфайли Тошкентда ҳаёт мавжуд. Чирчиқ эса Угам, Псков, Кўксув ва Чотқол дарёларидан вужудга келади. Хуллас, Бўстонлиқ тумани аввало қулоқ бошидир. Ота-боболаримиз қадим-қадим замонларда Чирчиқдан Бўзсув, Зах ва Хоним каналларини чиқарганларида сув йўлнинг покиза сақланишига ва расамади билан тақсимланишига катта эътибор берганлар. Бу вазифа ариқ оқсоқолларининг зиммасига юкланган. Уларни халқ сайлаб қўйган, агар хиёнат қилишса, янги тўғон остига бостириб юборишган. Сув оқлиқ ҳисобланган. Уни булғаш у ёқда турсин, ҳатто унга туфлаш ҳам гуноҳи азим ҳисобланган. Шунинг учун қулоқ бошларида диёнатли, ҳалол, инсофли одамларгина яшашган. Бу халқнинг бир ажойиб удуми — ёзилмаган қонуни бўлган. Шу нуқтаи-назардан қараганда, Бўстонлиқ райони раҳбарларини рамзий маънода ариқ оқсоқоллари дейиш мумкин ва халқимизнинг ажойиб удумига кўра улар зиммасига шу вазифани ҳам юклаш зарур. Ю. Кружилиннинг бир неча газетада босилган «Бўстонлиқ районида нима кутиляпти ўзи?» деган материалларини ўқиганимда биринчи навбатда ана шу фикр хаёлимдан ўтди. Ҳа, Тошкент қисмати жиҳатидан Бўстонлиққа боғлиқ. Бўстонлиққа қўнажак ғубор Тошкентга кўланка ташлайди. Агар Бўстонлиқ бетоб бўлиб қолса, Тошкентнинг, на фақат Тошкентнинг, балки 4 миллиондан ортиқ аҳоли яшовчи бутун воҳа касалга чалиниши мумкин. Тошкент учун кўёш Бўстонлиқдан чиқади. Тоза ҳаво ҳам шу ёқдан оқиб келади, бу тонг шамоли то Жиззахга қадар оқиб боради, йўл-йўлакай миллионларни тетик қилади. Бўстонлиқнинг улкан кислород лабораторияси эканини сираям унутмайлик.

Маълумки, Ўзбекистон Совет Иттифоқи худудининг икки фоизчасини ташкил этади. Бўстонлиқ тумани эса жумҳуриятимизнинг деярли юздан бирига тенг. Шундай исми жисмига монанд гўшани кўз қорачиғидек асрашимиз, миллий боғга айлантириб, жумҳурият аҳамиятига, қолаверса, жаҳон аҳамиятига молик дам олиш масканига айлантириб, янада гўзаллаштириб келгуси авлодларга қолдиришимиз лозим. Айниқса, Бўстонлиқда жойлашган ўнлаб кашшоф боғларида яйраб-яшнайдиган фарзандларимизни унутмайлик. Бўстонлиқликлар эса масъул ўринда — қулоқ бошида турганини доимо ёдда сақласинлар. Бўстонлиқ миллий боғга айлантирилса нур устига нур бўларди. Буни давр тақозо этади, келажак талаб қилади. Орол бошига тушган кун Бўстонлиққа ҳам, Чирчиққа ҳам қисмат бўлмасин. Доноларга хос етти ўлчаб бир кесайлик.

Бўзсув бобо каби бобомерос сувларимиз ҳамиша оқиб турсин, уларнинг набиралари ҳам мангу тирик бўлсин.

СУВ — ҲАЕТ МАНБАИ

КИМ ЁРДАМ БЕРАРКИН?

ХОРАЗМ вилоятининг Дружба шаҳридаги сув тозалаш станциясининг иккинчи навбатини йил охирида фойдаланишга топшириш мўлжалланган эди. Бу ерда меҳнат қилаётган мутахассис, қурувчилар буюртмани бажарувчилар билан ҳамкорликда ишлаётганликлари туфайли иншоот сентябрь ойида ишга тушадиган бўлаяпти. Шунда Туямўйин — Урганч шоҳ қувурига кунига 100 минг кубометр сув қуйилади. Трассанинг қуввати икки баравар ошади. Вилоят марказидан ташқари атроф районларда истиқомат қилаётган аҳоли ҳам об-ҳаёт билан таъминланади. Айни пайтда шоҳ қувурдан оқаётган тозаланган сув камлиги сабабли очиқ ҳавзаларда тинитилгани қўшиб юборилаяпти.

Ҳозир баъзи таъминотчи корхоналар аҳдлашув бандларини аҳён-аҳёнда бўлсада бузишаяпти. Зарур ашёлар вақтида олинмаяпти. Натижада бу йил 49 минг тонна чўян қувурларига эҳтиёж борлиги инобатга олинмай 26 минг тонна билан чекланилди. Бундан ташқари таъминотчи корхоналар 100-150 миллиметрли қувурлар ўрнига 300-400 миллиметрлигидан юборишаяпти. Бу эса қурилиш сарф-харажатларини ошиб кетишига олиб келаяпти.

Туямўйин — Урганч сув қувурининг иккинчи навбати ҳам ҳозир кўндаланг турган қатор муаммолар ижобий ҳал этилсагина ишга тушади. Аввало шу мақсадда 23 минг тонна қувур етказиб берилиши лозим эди. Бироқ йил охиригача объектнинг 9 минг тонна билан кифояланиши режалаштирилибди. Қурилиш ашёлари олиш шу тахлитда камайиб борса ким билади бу иншоотлар қачон фойдаланишга топширилади?

Шу йўналишдаги пайвандланган қувурларни очиқ ҳаводан, ёғин-сочиндан — занглашдан ҳимоя қилишга ҳам 715 тонна ўров материаллари керак бўларкан. Уни топиш ва келтиришдаги кўп уринишлар ҳамон зое кетаяпти. Бу борада қурилиш ташкилотига ким ёрдам бераркин?

И ДИЛМУРОДОВ.

ЯНГИ НАШР

ТАБИАТ ҲИМОЯЧИСИ

Ўзбекистон Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг экологик ҳафталиги — «Ўзбекистон табиати»нинг нишона сони муштарийлар қўлига тегди. Унинг таъсис этилиши республикамиз ижтимоий-сиёсий ҳаётида муҳим воқеа бўлди. Бундай газета нашр этишни ҳаётнинг ўзи тақозо этди. Чунки Ўзбекистон Президенти И. Каримовнинг газетага йўллаган табригида таъкидланганидек, «...ердан, сувдан, ҳаводан, тириклигимизнинг барча табиий манбаларидан оқилона фойдаланишга ўрганиш пайти етди. Саноатда чиқитсиз ишлаб чиқариш технологиясига тўла ўтишимиз, ҳар бир завод, фабриканинг муҳофаза иншоотлари нуқсонсиз ишлашига эришмоғимиз керак. Лўнда қилиб айтганда, гўзал табиатимизни асраб-авайлаб, келажак авлодимизга етказиб беришимиз зарур».

Янги рўзнома «табиатда ишқ бор, гўзаллик бор, садоқат бор!» иборасини ўзига шиор қилиб олганлиги ҳам бежиз эмас. Зеро у табиат номидан сўзлайди, инсонлар ҳамжамиятида унинг манфаатларини ҳимоя қилади. Газета турли соҳадаги олимлар, экология муаммолари билан шуғулланувчи ёзувчилар, публицистлар, парламент аъзолари ва давлат табиатни муҳофаза қилиш идораларининг мутахассислари учун минбар бўлиб хизмат қилади.

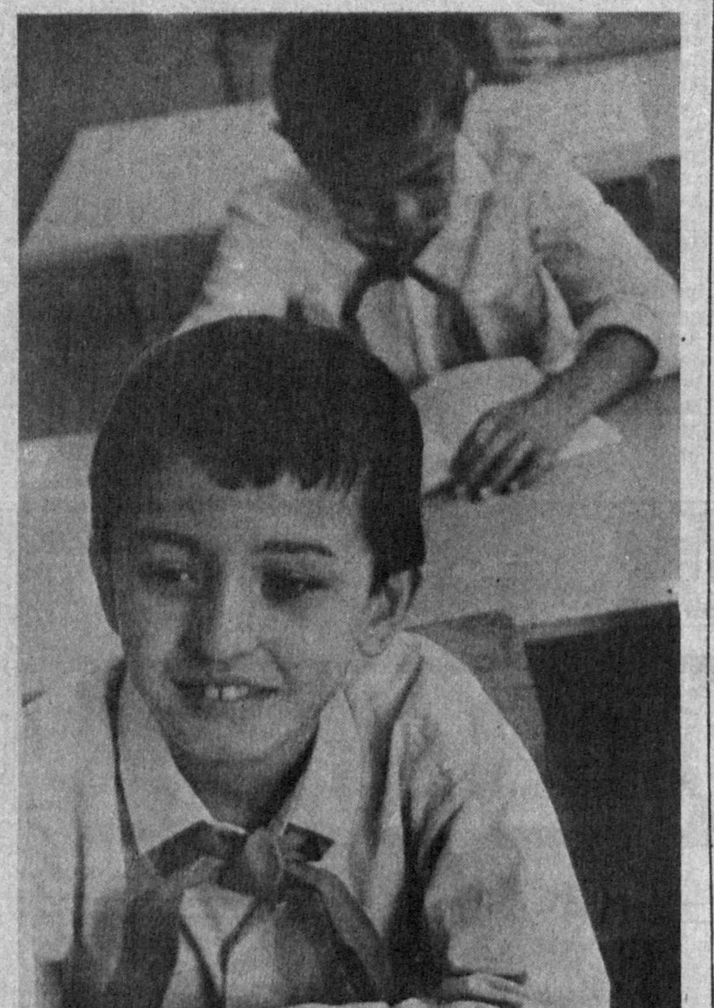

ОРЗИҚИБ КУТИЛГАН ДАРСЛАР БОШЛАНДИ.

Р. АЛЬБЕКОВ.

Баҳриддин НАСРИДДИНОВ

ҚЎШИҚЛАРДА ҚАЛБ ТУҒЁНИ

Ўзбек классик назмининг кенжа авлодига мансуб бўлган ўткир қаламли шоирлар тўғрисида сўз борганда кўз ўнгимда ҳамиша Мискин Тошкандийнинг нурли сиймоси гавдаланади. Мен бу ижодкорни кўришга муяссар бўлганман. (У шахсга сиғиниш даврининг кўланкали йилларида азиятлар чекиб, ҳаётдан кўз юмган). Ушбу салоҳиятли санъаткор ҳақида яхшигина тасаввурга эгаман. Кўп йиллардан бери унинг ҳаётий лавҳалари, ижод намуналари билан қизиқиб изланишларда бўлганман, уни билган, бирга ижод қилган, нафосатли суҳбатларидан баҳраманд бўлган кўпгина санъаткорлар нуроний оқсоқоллар, уруғ-аймоқлари, зурриётлари билан учрашганман, суҳбатлар қурганман. Фарзанди шоир Муҳаммаджон Қўшоқовни ҳам яхши билардим. Мискиннинг биттаю битта сақланиб қолган ноёб фотосуратидан ҳам нусха кўчиртирганимиз ҳамон ёдимда — агар ушбу сурат сақланиб қолмаганида эди, бу шоирнинг ҳам ҳаётий тимсолини Муқимий, Фурқатларнинг асл сурати сингари ҳанузгача излаб юрган бўлармидик... Тасодифни қарангки, инқилобдан кейинги йилларда Мискин турмуш уринишлари боис дори-дармон сотиладиган дўкончада хизматда бўлганида унинг номига шахсий ҳужжат — «удостоверение» берилган ва ушбу муносабат туфайли қалам соҳиби сураткашга мурожаат этган. Ҳужжатдаги суратда Мискин тўқ-тўқ гулли миллий чопон, оппоқ қировдек салла, ёқаси шарқона тикилган оқ кўйлакда тасвир этилган.

Кўпгина фусункор ғазаллар, сермазмун қўшиқлар, қалб ҳарорати билан битилган муашшаҳлар, классик шоирлар шеърларига боғланган зебо муҳамммаслар муаллифи бўлган Мискин ҳам ўзининг шеърият борасида қалам тебратишини XIX асрнинг иккинчи ярмида бошлаган. У ўзининг 40 йиллик ижодий ҳаёти мобайнида таҳсинга сазовор бўла оладиган талайгина бадиий асарлар яратишга муваффақ бўлди ва арзигулик ижодий мерос қолдириб кетди.

Тошмуҳаммад ўғли Мулла Қўшоқ 1880 йилда Тошкентнинг Чорсу даҳасида, камбағал темирчи оиласида туғилди. 10—12 ёшларида отадан эрта етим қолди ва оғир ҳаёт кечирди. Хосият опа ўғлининг ота йўлидан боришини истамади, чунки боласи туғилганида бармоқлари бир-бирига ёпишган бўлиб, темирчилик касбига йўл бермасди, шу боисдан ҳам уни Қўшоқ деб атаганлар (асли исми Ғулом — Ҳалил бўлган).

Ҳаёт ғами остида эзилиб, машаққатли турмуш уринишлари туфайли Қўшоқ ҳар кўчага кириб чиқди — ўз амакиси Ҳошим нонвой билан новойчилик ҳам қилди... Чорсудаги боққолчилик дўконида ҳам ишлади... Эски шаҳардаги мактабда ўқиди, сўнг мадрасада таҳсил кўриб, Саъдий, Ҳофиз, Бедил, Машраб, Навоий, Фузулий ғазалларини севиб ўқиди, ўзи ҳам шеърлар ёза бошлади. Унга ҳамиша яхшигина ном таратган шоир мавлоно Камий Тошкандий устозлик қилди ва ёш қаламкашга шарқ шеърияти сир-асрорларини ўргатиб борди. Кўкалдош мадрасаларида машҳур шоир Аминхўжа Муқимий билан бўлган учрашув ва назмиёт ҳақидаги суҳбатлар Қўшоқ учун жиддий ва ўзига хос мактаб вазифасини ўтади. У мавлоно ғазалларига чиройли муҳаммаслар боғлашга ва устоднинг ўзига ҳам ўқиб беришга муяссар бўлди. Бора-бора Қўшоқ ўз шеърларига «Мискин» яъни фақир, бечора деб тахаллус қўя бошлади.

Мискин ғазаллари, муҳаммаслари равонлиги, соддалиги ва ранго-ранг бўёқлар билан битилган нозик ўхшатишлари, юксак бадиий шираси билан диққатни ўзига жалб этарди. Бу эса қатор бастакору, хонанда, созандалар, айниқса, машҳур ҳофиз Мулла Тўйчи билан ижодий мулоқотларга йўл очди. Севимли хонанда 1895 йилнинг ёзида Чорсу орқасидаги сой бўйида жойлашган Шоюсуф ака чойхонасида бўлиб ўтган нафосат кечасида Мискин ғазали «Гиря»ни ижро этиб, санъат мухлисларини иқтидорли ёш қалам соҳибининг назми билан таништиришга муяссар бўлганди. Ушбу кечада қатнашиш ва шоир Хислат, Норхўжа аскиячи, истеъдодли халқ созандалари Шаборот, Шожалил, Шораҳим акалар билан танишувлар унинг ижодий парвозига мадад берди. Энди унинг қўшиқлари тўйларда, сайлларда, наврўзларда ҳам ижро этила бошлади:

> **Ҳуснингни эй парвариш**
> **эълона этмай,**
> **Ё дил уйида сақлаб,**
> **пинҳона этайму этмай.**
> **Ўлдим ғамингда охир**
> **душманнинг таънасидан,**
> **Эй ғунча лаб дилимни**
> **сўзона этайму этмай...**

Ноҳақ тузум меваси бўлган ижтимоий тенгсизлик, ҳаёт азоб-уқубатлари, Чоризмнинг маҳаллий фуқарога кўрсатиб келаётган жабр-зулми ҳам шоир ижодида эрта аксини топди:

> **Жаҳон саҳнида йўқ мендек**
> **ғарибу нотавон дўстлар,**
> **Чекурман ғам, алам, ҳар кун**
> **бўлур ҳолим ёмон,**
> **дўстлар...**

Бироқ у мудҳиш ҳаётнинг асосий сабабларини ҳали атрофлича тушуниб бўлмасди, маҳаллий феодаллар жабр-зулмини, чоризмнинг мустамлакачилик сиёсатини таг-томири билан маҳв этмагунча ижтимоий адолатсизликлар ҳукм сураверишини яхши англамасди. Зулм исканжасидан фақат яратганнинг ўзи халос этади деб ишонарди:

> **Ғуноҳ илкида йўқ мандек**
> **асир нотавон ё раб,**
> **Ҳидоят қилмасанг тангла**
> **бўлур ҳолим ёмон ё раб...**

1905 йил инқилоби Мискин дунёқарашида, ғоявий интилишларда муайян бурилишлар ясади.

1910 йиллардаги назмиётида «уйғониш» жараёни жадал кечаётганини, ҳамма балоларнинг сабаби билимсизликлардандир деган тушунчани англаётганининг гувоҳи бўламиз. «Жадид»лик, яъни янгиликни, эркка интилишни, ҳуррамликни тараннум этиш, ижтимоий тенгсизликни маҳв қилиш, янгича аснода ислоҳ қилишга даъват Мискин шеъриятининг ғоявий, бадиий йўналишини белгилайди.

Инқилобдан кейинги даврдаги ижодиётда шоир мурожаат қилган мавзулар ранго-ранг бўлиб, янгича ижтимоий-сиёсий тузумнинг, янгича маданий ҳаётнинг долзарб масалалари Мискин шеъриятида ўз аксини топади.

Шоир кўпгина ғазаллар, муҳаммаслар, назиралар, муашшаҳлар яратди. Ҳаётлигидаёқ икки девон тузади — бири 200 бетдан иборат бўлиб, унга инқилобга қадар битилган асарлар, бирига эса инқилобдан кейин ижод қилган шеърлари киритилган эди. Афсуски, иккала девоннинг ҳам қўлёзмаси муаллифнинг қазосидан сўнг йўқолиб кетган, ҳанузгача топилмай келмоқда. Уларни излаб топишда ўғли Муҳаммаджон ҳам жиддий ҳаракатлар қилиб келмоқда эди, бироқ кутилмаганда у ҳам ҳаётдан кўз юмди... Ишончим комилки, Тошкандийнинг қатор шеърий асарлари унинг авлодига мансуб кишилар қўлида, шоир мухлисларида сақланиб келмоқда. Қолаверса, унинг ғазаллари билан мулла Тўйчи Тошмуҳаммадов, ака-ука Сўфихоновлар, Юнус Ражабий, Бобораҳим Мирзаев, Карим Зокиров, Жўрахон Султонов, Маъмуржон Узоқов, Комилжон Отаниёзов, ака-ука Шожалиловлар, Акбар Ҳайдаров, Турғун Каримов, Қори Ёқубов, Лутфихоним Саримсоқова, Карим Мўминов, Ғулом Абдураҳмонов, Муроджон Аҳмедов, Маҳмуджон Ғофуров, Жамол Низомхўжаев, Ориф Алимаҳсумов, Исҳоқ Катаевлар жозибали, қалбларни сел қиладиган ашулалар ижро этганлар. Демоқчиманки, барча назмий асарларини жам этиб Мискин Тошкандийнинг шеърлар тўпламини чоп этиш палласи ҳам аллақачонлар етди. Афсус бундай хайрли иш шоир таваллудиятининг 90, 100 ва на 110 йиллиги муносабати билан амалга оширилмади. Яқинда Ўзбекистон радиоси жуда ибратомуз ишни амалга оширди — «Мискин ғазалиёти» деб номланган адабий-мусиқий эшиттириш тайёрлаб, санъат ва адабиёт мухлисларига тақдим этди. Қанийди ғазаллар билан ижро этиладиган қўшиқлар ҳам ёзиб олиниб, «Мискин лирикаси» деб номланган грампластинкалар альбоми ҳам чиқарилса...

Тошкент шаҳрининг Собир Раҳимов ноҳиясидаги маҳаллалардан бири шоир Мискин номи билан аталиб келмоқда.

Аммо эл хизматида узоқ йиллар заҳматлар чекиб, баракали ижод қилган атоқли ижодкор хотирасини абадийлаштириш борасида бунинг ўзи етарли эмас деб ўйлаймиз. «Ц» лардан ҳамда мактаблардан бирига ҳам шоир, маърифатпарвар, маданиятимиз жонкуяри Мискин Тошкандий номи берилса адолатдан бўлур эди. Ноҳақликка, ҳақоратларга чидолмай, азият чеккан, қаттиқ ларзага учраган ва мия қон томири жароҳатланиб, фалаж касалига дучор бўлган ва ниҳоят... 1937 йилда оламдан ўтган Мискин Тошкандий ҳар қанча эъзозга лойиқдир.

МАШҒУЛОТЛАР ЯКУНЛАНДИ

«Ўзбекистон халқлари тарихи»ни ўқитиш муносабати билан республика маорифчиларининг малакасини ошириш Марказий институтида нотиқлар тайёрлаш курсининг беш кунлик машғулотлари ниҳоясига етди. Унда жумҳуриятимизнинг турли вилоят ва ноҳияларидан келган 70 нафар ўқитувчи қатнашди.

Курс охирида жумҳуриятимизнинг етук олимлари А. Асқаров, К. Оқилов, И. Алимов, Ф. Исҳоқов, Ҳ. Зиёевлар иштирокида ўтказилган «Давра суҳбати» тингловчиларда бой таассурот қолдирди. Муҳими, улар «Ўзбекистон халқлари тарихи»дан сабоқ беришда янги маълумотларга эга бўлдилар.

М. АҲМЕДОВ.

ҚОЗОҒИСТОН ЯНГИЛИКЛАРИ

«ШИФОЛИ СУВ»ГА МАРҲАМАТ

ТОШКЕНТ яқинидаги Сариёғоч курорти ёнида «Шифоли сув» пансионати очилди. Бу ерда дам олиб, ҳордиқ чиқариш билан бирга даволаниш ҳам мумкин. Сариёғочнинг шифобахш сувидан сачратма душ ёки ванна ёрдамида руҳий безовталик йўқотилади. Уста табиблар сеҳрли бармоқлари билан бемор мускулларига ором беради. Бундан ташқари хоҳловчилар оилавий дам олишлари учун барча шароитлар яратилган.

«МАДАНИЕТ» — «КУЛЬТУРА»НИНГ ИЛК СОНИ

КУНИ кеча Қозоғистон жумҳурияти маданият ходимлари ижодкорлар уюшмасининг органи «Маданиет» — «Культура» рўзномасининг илк сони муштарийлар қўлига тегди. Газета русча-қозоқча аралаш тилида ойига икки маротаба чоп этилади. Рўзнома 50 минг нусхада босилди.

ДАЛИЛ ВА РАҚАМЛАР

ЖУМҲУРИЯТ статистикасининг берган маълумотларига қараганда Қозоғистон аҳолисининг 42 фоизи қишлоқларда, 58 фоизи шаҳарларда яшаркан. Қишлоқ аҳолиси бундан ўн йил илгаригидан 325,9 мингтага ортган. Лекин қишлоқлардан кўчиб кетганлар сони 1990 йилда 23 мингтага етди. Болаларнинг ўлими жумҳурият бўйича 26 фоизни, Чимкент вилоятида эса 27,4 фоизни ташкил этади. Сўнгги йилларда туғилиш камайиб бораяпти. Ҳозирги иқтисодий танқислик бу нарсага яна салбий таъсир кўрсатса керак.

М. МИРХОЛДОРОВ.

ДЕПУТАТ ЁРДАМ БЕРДИ

ЗОМИН. Район советининг депутати Абдукарим Мамаёқубовнинг саъй-ҳаракатлари билан Чорвадор қишлоқ кенгаши ҳудудидаги Култепа қишлоғида Зомин бадиий буюмлар фабрикасининг филиали очилди. Унга дастлаб йигирма киши ишга жалб қилинди. Ҳозир цехни кенгайтириш чоралари кўрилмоқда.

А. МАМАРАСУЛОВ.

ЗИРҲЛАНГАН ҚЎРҒОН

Фельетон

«Алиқулов, сиз пора олгансиз, шу боис мақолани ёзмаяпсиз...»

...Қўнғироқда айтилган бу гапдан кулгим келди. Очиғи, якка ю ягона қуролим — қаламимни ҳам сотишим — шунга жўръат этишим мумкинлиги ҳақида ўйлаб кўрмаган эканман.

Йўқ, эслаёлмадим. Гарчи уч кунлик сафарим беш кунга чўзилган — ўнлаб одамлар билан суҳбатлашган, дастлабки 50 бет ёнига 150 варақдан зиёд ҳужжатлар қўшилган бўлса-да, «кароматчи»нинг овози менга нотаниш эди. Аслида, шу мавзудаги фельетон бундан бир ярим ой илгари ёзилган эди. Таҳририят Берунийга бормасдан, фактларни пухта текширмасдан ёзманг, деди. Бордим, ўргандим. Ва яна асосий савол жавобсиз қолди. Беруний район матлубот жамияти бошқаруви раиси Хўжаахмад Болтабоевнинг суянчиғи ким?

БОШЛИҚНИНГ ЖАСОРАТИ

1989 йил декабрь ойида ЎзССР халқ депутати Рўзигул Реимбоева район совети раисига савдодаги машмашалар ҳақида сўров юборади. Оқибат бу масала 1990 йил 6 октябрда район Советининг V сессиясида муҳокама этилади, мансабдор шахсларга аҳволни яхшилаш учун уч ой муҳлат берилади. Афсуски, улар Х. Болтабоевнинг бунақа текшир-текширларни кўраверib, кўзи пишиб кетганини ўйлашмаган. Акс ҳолда район Советининг V сессияси қарори 26 декабрда бўлиб ўтган VIII сессиясиникига ўхшаб қоғозда қолиб кетмас эди. Дарвоқе, кейинги сессияда савдодаги камчиликларни бартараф этиш райижроқўм раиси Р. Курбонбоевга юклатилди. Бошқа кимга ҳам айтишсин. Афсуски, ижроқўм бува, бу сафар ҳам «оч қорнимтинч қулоғим» қабилида иш юритиб ҳисобот тайёрлади. Афтидан, у ҳам савдонинг каттаконига ўхшаб иш ёпилиб кетади, деб ўйлагандир. Лекин кўппа-кундуз куни бўлаётган нопокликларни кўриб жим туравериш — муттаҳамларга шерикликдан бошқа нарса эмаслигини район совети депутати Тўли Жуманов дарров тушуниб етди ва 1991 йил 4 январида Президент номига шикоят йўллади. Нома Берунийга қайтиб келди. Райком котиби С. Нурмонов тўққиз кишилик комиссия тузиб, уларни матлубот жамияти фаолиятини текширишга юборди. Аммо Х. Болтабоев шу ерда беқиёс қаҳрамонлик кўрсатди — комиссия аъзоларини «Сизларга ҳеч нарса кўрсатмайман», деб ишхонасидан қувиб солди. Бу ғаройиб воқеа райкомнинг 1-котиби Бахтиёр Есчановнинг қулоғига орадан бир ой ўтгач етиб борди. Фақат шундан сўнггина комиссия ишга киришди.

Дастлабки текширувда дўкон мудирларининг 90 фоизи иш режимига амал қилмаслиги, халқ истеъмол моллари ва товарларнинг 64 дўконга эмас, асосан 4—5 та дўкон мудирига берилаётгани билиниб қолди. Масалан: 1991 йил 21 январь куни костюм ва куйлаклик учун келтирилган 66538 сўмлик мато фақат бешта дўконга тарқатилган. Нега бундай бўлди, деб омбор мудираси Х. Халиллаевадан сўраганида у: «Қайси дўкон мудири мен билан Тўрткўл савдо базасига шу молни олиб келишга борган бўлса ўшаларга тарқатганман», — деди.

Хўш, унда товарларни олиб келиш учун масъул кишилар ўша маҳал нима иш билан машғул бўлишган? Ахир маҳсулот ва молни савдо базасидан омборга олиб келиш дўкон мудирининг вазифасига кирмайди-ку?!

Шунингдек, 1990 йил 26 ноябрда Ульяновск гиламполос фабрикасидан келтирилган 65.000 сўмлик гилам ва полос (қандай келгани номаълум!) фақат Х. Болтабоевнинг эркатойлари — Тўхта Сабурова ва Алланазар Йўлдошевга берилгани бошқа дўкон мудирларида норозилик уйғотмадимикин?

Булар 16 бетлик комиссия хулосаларининг иккита рақами, холос. Комиссия таркибида район халқ назорати қўмитаси раиси Шерипбай Напесов, ижроқўм ҳуқуқшуноси У. Есеров, молия бўлими ходими М. Ержанов, статистика бўлими мудири Л. Розимов, давлат солиқ инспекцияси ходими Ш. Турумбетовлар борлигини ҳисобга оладиган бўлсак, райком масалага дастлаб жиддий эътибор бергандай туюлади. Бироқ райком бюроси 16 апрель куни фактлар тасдиқланди (чунки нуфузли комиссия матлубот жамияти қониқарсиз, ёмон ишлаган деб 26-бетлик хулосасини райкомга топширган) деб ҳисобласада, Х. Болтабоевнинг бошини силайди, унга ишни ўнглаш учун 2 ой муҳлат беради. Ана холос, бир йилдан буён вазиятни ўз ҳолига келтиролмай одамлар ғазабига учраган раҳбар ҳимоя қилинса-я!

— Биз район совети бу масала билан шуғулланаётганию савдо масаласи навбатдаги сессияда кўрилишидан хабардор эдик, — дейди биринчи котиб Б. Есчанов. — Шу боис жазони енгилроқ қўлладик.

Мана сизга раҳбарнинг хулосаси.

Хўш, райком район советига суянган бўлса, нега масалани чувалаштириб, комиссия хулосаларини орадан 22 кун ўтгандан сўнг — излар босилгач прокуратурага топширади? Райком ўзининг хатти-ҳаракати билан холис кузатувчилар назарида нўноқ раҳбарнинг ҳомийсига айланиб қолмадимикин?

Дарвоқе, район прокуратураси ҳам юзлаб фактлардан иборат «дело»ни текширишни пайсалга солди.

Прокурорни излаб борганимда у ноxуш ўтирган экан. Сездимки, ташрифим ёқмади. Кетаётганимда эса у: «Бораверинг, икки-уч кун ичида шу масалада ўз маълумотномамизни жўнатамиз», — деди. Ишондим, прокурор алдамайди, деб ўйладим. Янглишибман, унинг тугалланмаган (?) номасини ЎзССР прокуратурасининг аралашуви билан орадан 20 кун ўтгач — 16 июлдагина олишга муваффақ бўлдим. Лекин прокурор бу «холис» хизмати билан мақоланинг кечикиб ёзилиши, Х. Болтабоевга (мухбирнинг уйига қадар бориб, уни мақола ёзмасликка кўндиришга уринишига) «ғаройиб» имкон яратиб берганини билармикин? Лекин прокурор бу номасида ҳам тергов давом этаётганига ишора қилади. Рости, 8 майдан буён давом этаётган «аниқлаштириш» яқин орада холисона якун топишига, айбдорлар жазоланишига ишонмай қолдим. Ва шундагина савдо масаласида қайта-қайта иш олиб бораётган комиссияларнинг текширув якунлари — юзлаб ўз исботини топган фактлар эътиборсиз қолаётганига, аҳолига машина тақсимлашда кўз кўриб қулоқ эшитмаган услуб — «кашфиётлар» яратилаётганига тушуниб етдим. Чунки барча қоидабузарликларнинг бошида район ижроқўмининг ўзи турарди.

МАРҲУМГА МАШИНА

Ҳа, шундай, сира ҳайратга тушманг. Бу — Х. Болтабоевнинг ижроқўм раиси Реимбой Қурбонбоев билан ҳамкорликда иш юритишларининг меваси. Аслида, марҳумнинг ортидан гапириш ноқулай, аммо ижроқўм қарори билан Жумат Қурбоновга (1990 йил мартда вафот этган) 8 октябрда машина ажратилади. Жилов ўз қўлингда бўлса ҳамма нарса қилиш мумкин экан. Ижроқўм бува 11 январь куни уруш ногиронлари рўйхатида бўлмаган Палсеит Калабоевга машина оласиз, деб қарор чиқариб берибди. Отахон эса орадан икки ой ўтгач, 6 январдагина тиббий кўрикдан ўтиб, 2-гуруҳ ногирони ҳужжатини қўлига олди. Аммо у машинасини ўзи мингани йўқ, Бахт Бекетов исмли йигитга бериб қўйибди.

Айрим фуқароларга машина икки-уч йил ичида икки марта берилган, афтидан қарор чиқарувчилар «Машинани пули бор олади», деб ўйлашганга ўхшайди. Масалан, 1988 йил 16 мартда 33—Р қарор билан Абдираҳмон Аминов исмли фуқарога гўшт топширишда илғор, деб «ВАЗ-2109» енгил автомашинаси берилган. 1989 йил 26 июнда эса худди шу киши Аминов Абдураҳимга «ВАЗ-21061» маркали автомашина учун қарор чиқарилади. Исмлари бошқа-ку, деб ҳайрон бўлманг, биринчи қарор (33-Р)-да исм нотўғри ёзилган, афтидан эҳтиёт чораси сифатида атай янглишишган. Худди шу маҳал умумий рўйхатда ҳар хил имтиёзли юзлаб фамилиялар турарди. Қаловини топсанг қор ёнади, деб бежиз айтмайдилар-да. Бунинг устига аҳолининг машина олиши учун тузилган умум рўйхат... бузиб ёзилган, тартиб рақамлари ўз ўрнида эмас. Барча турдаги машиналар учун рўйхат дафтарларга ҳуқуқий асосда ёзилмаган, сурғичланмаган. Демак, дафтарни истаган маҳал бошқасига кўчириб ёзиб қўйиш — алмаштириш мумкин. Бу ҳолга район совети раиси Мақсуд Сапаев ҳам гувоҳ эди. У бундай боқибеғамликни учратмаган экан. Мақолада шу ҳақда ёзадиган бўлсам («Қишлоқ ҳақиқати» рўзномасида 12 июль куни босилган «Чўмич кимнинг қўлида» сарлавҳали материални ўжарлик билан «бариси ёлғон» деяётган Х. Болтабоевга ўхшаб) Р. Қурбонбоевнинг эътироз билдирмаслиги учун (24 июль куни) ўша заҳоти дафтарларни сурғичлаттириб, тартибга келтиришларини сўрадим. Начора, гоҳида ишдан бўшаб кетсанг-да, чала қолдириб кетган юмушинг сени кутиб туради. Ўша куни райижроқўм раисининг собиқ муовини Ф. Рўзиматов ўз «ижодхона»сида охирги ишини бажарди. Дарвоқе, Ф. Рўзиматов ишдан бўшагунга қадар аҳолига машина тақсимлаш бўйича шуғулланар эди. Балки у барча қинғирликлар бир кун ўзини хасдек учириб юборишини билган, шу боис 18 июлда ўз аризасига кўра бўшаб кетгандир.

Очиғи, райижроқўмдаги иш услуби бу бўлса, қолганлардан нима кутиш мумкин. Район ижтимоий таъминот бўлимининг раҳбари ва муовини битта факт — Абдуллаев Маҳмуд байналмилал жангчими йўқми, деган саволга икки хил (бири «ҳа», бири «йўқ») расмий жавоб берганига қойил қолдим. Имзо чекиш, муҳр босиш осон экан-да. Ахир шуларнинг хулосасига кўра М. Абдуллаевга машина олиш учун қарор чиқарилган. Тағин район ва шаҳар ижтимоий таъминот бўлимларида Тўхтиёз Жумабоева «Қаҳрамон она» сифатида ҳисобда йўғу, аммо унга машина берилган. Т. Жумабоеванинг ўғли Шомурод Ёқубов эса «онам Қаҳрамон она — улар бекор айтибди», дейди. Хўш, кимга ишониш керак?

Сафар чоғида Х. Болтабоев билан бир неча бор суҳбатлашдим. У кўринишдан 17 июлда бўлган район совети раёсати ва район совети X сессияси (комиссия томонидан текшириш жараёнида топилган қонунбузарликларни тугатиш юзасидан) қарорларини ўз идорасида бир мажлис билан бекор қиладиган раҳбарга ўхшамасди. Одамлардан янги-янги норозилик хатлари ола бошлагач, бу шубҳага ҳам ўрин қолмади. Сўнг Киров номли совхозда жойлашган дўконларнинг иш вақти ёпиқ турганига ўзим гувоҳ бўлдим. Харидорлар дўкон остонасида мудирларни кутиб ўтирарди.

— Арз қилавериб жонимизга тегди, фойдаси йўқ, — дейишди қариялар. — Келган комиссия ҳам ўз улушини олади ю кетаверади шекилли...

Кейинги беш ой ичида матлубот жамияти 33 кишини ишга олиб, 22 ходимни вазифасидан бўшатган. Булар орасида уч киши савдо қоидаларини бузиб судлангандан сўнггина ишхона билан хайрлашган.

Биргина 1991 йилнинг 24 январь куни (маъмурият қарори билан) 27 кишига жазо берилганининг ўзи жамоада интизом қай даражада эканини кўрсатиб турибди. Шу кунларда Х. Болтабоев ўз иши билан шуғулланиш ўрнига тафтишчиларнинг кўнглига йўл тополмай сарсон юрибди.

Ҳозир эса қорақалпоғистонлик раҳбарлар қатъий чора кўришга қурбилари етмаётганини била туриб фактларни санайверишим кўлга тош отишдек бир гап. Фақат бу ажаб саволларга охирги нуқта қўя олувчи ваколатли комиссия тузилмоғи, ишга киришиши зарур. Бусиз берунийликлар сукут сақлаб узоқ туришолмайди, одамларнинг норозилиги шундан дарак бераётир.

Келинг, яхшиси биз яна бир ғаройиб мусобақа ҳақида сўзлайлик...

КИМНИНГ ҲАЙФСАНИ КЎП!..

Бу ҳақда Х. Болтабоевдан сўраб ўтирманг. Район халқ назорати қўмитаси раиси эшитиб қоладиган бўлса, кулади. Шерипбай Напесовнинг айтишича, савдонинг «хўжайини» кейинги бир йил ичида тўрт марта халқ назорати қўмитасининг танбеҳига сазовор бўлибди. (Бошлиқнинг «тарбияси» шу бўлса, ходимларникини тасаввур қилаверинг!). Нўноқ раисни лавозимидан олиб ташлашни эса матлубот жамияти аъзоларининг умумий йиғилиши ҳал қилар экан. Таажжуб, Х. Болтабоевнинг ҳайфсанлари қанча бўлдийкин? Умуман унинг ҳисоб қоғозчасига бирор нарса ёзишга жой қолдимикин ўзи? Ёки у ҳам ўзини жамият аъзосиман деб сохта ҳужжат кўрсатиб юрган К. Розимовга ўхшаб ҳисоб қоғозчасини алмаштириб олаверармикин?..

Мен шу сатрларни ёзаётганимда Х. Болтабоев янги «фитна»ларни режалаштираётган бўлиши мумкин. Чунки 18 июль куни район совети X сессиясида ўзини лавозимидан олиб ташлаш ҳақидаги таклифга 60 депутатнинг фақат учтаси қўшилганидан хурсанд. Лекин «довюрак раис»га (шу дамда) район раҳбарларининг (райсоветдан бўлак) қалқонли сўзлари билан зирҳланган қўрғонию ором курси бу аҳволда узоқ чидаш беролмаслигини эслатиб қўйиш ноқулай. У ёш бола эмас, киноянi яхши тушунади. Фақат ўшанда этагини вақтида ёпишни истамаганидан афсусланмаса бас.

Абдунаби ЭРГАШ ўғли,
«Халқ сўзи — Народное слово» махсус мухбири.

Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи: Н. С. САЪДУЛЛАЕВ.

Таҳрир ҳайъати: А. А. АБДУЛЛАЕВ, Ф. Й. АБДУРАҲИМОВА, И. Г. ВОЛКОВ, Д. М. ҒУЛОМОВА, С. С. ҒУЛОМОВ, З. И. ЕСЕНБОЕВ, А. И. КОВАЛЕВ (масъул котиб), Л. П. ҚАЮМОВ, Тоҳир МАЛИК, М. МУҲАММАДҚУЛОВА, С. Ф. МУҲИДДИНОВ (масъул котиб), Т. Э. НАЗАРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), З. Қ. НОРМУҲАМЕДОВ, Л. Н. ПАК (бош муҳаррир ўринбосари), Т. Р. ПИДАЕВ, М. РУЗИМАТОВ, О. Р. САИДОВ (бош муҳаррирнинг биринчи ўринбосари), В. Н. СИГЕДИН, Ш. ТЕМУРОВ.

МУАССИС: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши

МАНЗИЛГОҲИМИЗ: 700000, ГСП

Тошкент шаҳри, Ленинград кўчаси, 19-уй

Телефонлар: 32-09-67, 33-07-48. Индекс: 64608. Буюртма № 5837.

118800 нусхада чоп этилади.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Қўмитаси нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. 700083. Ленинград кўчаси, 32уй. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди: 24.00. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12